

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

DRUGA NAJBOLJŠA MOŽNOST - SECOND BEST

Ljubljana, februar 2003

MANICA VERŠNIK

IZJAVA

Študentka MANICA VERŠNIK izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Zarjana FABJANČIČA in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____ Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
1.1 Paretova načela učinkovitosti	2
1.2 Popolna konkurenca in popolni trgi	3
1.2.1. Predpostavke popolne konkurence	3
1.2.2 Popolni trgi	4
2. NEKAJ O EKONOMIJI BLAGINJE	4
2.1 Iztočnica za ekonomijo blaginje	4
2.2 Tradicionalna ekonomija blaginje	5
2.3 Osnovni teoremi ekonomije blaginje	5
2.4 Funkcija družbene blaginje	9
2.5 Arrow teorem nezmožnosti	10
2.6 Merjenje družbene blaginje	12
2.6.1 Teoretični kriteriji za merjenje družbene blaginje	12
▪ Paretov kriterij	12
▪ Kaldorjevo kompenzacijsko načelo	13
▪ Scitovskyjev dvojni kriterij	13
▪ Bergsonov kriterij	14
2.6.2 Empirično merjenje družbene blaginje	15
3. ANALIZA PRVE NAJBOLJŠE MOŽNOSTI	16
3.1 Značilnosti analize prve najboljše možnosti	16
3.1.1 Učinkovitost v potrošnji	17
3.1.2 Učinkovitost v proizvodnji	19
3.1.3 Pareto učinkovitost - Alokacijska učinkovitost	21
3.2 Grafična predstavitev prve najboljše možnosti	23
4. ANALIZA DRUGE NAJBOLJŠE MOŽNOSTI (second best)	24
4.1 Predhodniki teorije druge najboljše možnosti	24
4.2 Značilnosti teorije druge najboljše izbire	28
4.3 Predstavitev splošnega teorema druge najboljše možnosti	29
4.4 Empirična predstavitev teorije druge najboljše možnosti	30
4.4.1 Obstoj druge najboljše rešitve	33
4.4.2 Lastnosti druge najboljše rešitve	33
4.4.3 Nekaj o numererju	34

4.4 Grafična predstavitev teorije druge najboljše možnosti.....	35
5. PREDSTAVITEV TEORIJE DRUGE NAJBOLJŠE MOŽNOSTI NA ENOSTAVNEM PRIMERU	38
6. ZAKLJUČEK.....	40
7. LITERATURA	41
8. SLOVARČEK.....	42

KAZALO GRAFOV

Slika 1: Družbena indiferenčna krivulja	9
Slika 2: Maksimalna družbena blaginja	10
Slika 3: Visoka meja porabnikovih zmožnosti	13
Slika 4: Različna premika splošne meje porabnikovih zmožnosti in Scitovsky kriterij.....	14
Slika 5: Prikaz Bergsonove funkcije blaginje.....	15
Slika 6: Krivulja možne koristnosti	16
Slika 7: Prikaz učinkovite alokacije v potrošnji – položaj Caina se izboljša brez da bi se poslabšal položaj Abela.....	18
Slika 8: Prikaz iskanja učinkovitosti v potrošnji.....	19
Slika 9: Edgeworthov škatlasti diagram za proizvodnjo.....	20
Slika 10: Prikaz produkcijske učinkovitosti.....	21
Slika 11: Grafična predstavitev Paretove učinkovitosti.....	22
Slika 12: Prikaz prve najboljše možnosti	24
Slika 13: Ravnotežje v primeru diferenciranih cen.....	36
Slika 14: Grafična predstavitev teorije druge najboljše možnosti	36
Slika 15: Predstavitev teorije druge najboljše možnosti na podlagi enostavnega modela z dvema potrošnikoma in dvema industrijama	38

1. UVOD

Ekonomija blaginje se je začela razvijati v dvajsetih letih 20. stoletja, vendar pa poznavalci pravijo, da segajo začetki ekonomije blaginje celo do Adama Smitha¹, Benthama² in J.S. Milla³. Kljub temu je ekonomija blaginje, teorija dvajsetega stoletja.

Namen ekonomije blaginje je vrednotiti delo ekonomskega sistema in iskanje alternativnih možnosti za izboljšanje. Ekonomija blaginje se tako ukvarja z razvojem logičnih principov, ki snujejo kriterije za ocenjevanje ekonomskih izdatkov oz. pogojev, pod katerimi ekonomski sistem sprejema te kriterije. Zaradi narave problema je lažje pokazati, da je izboljšanje možno, kot dognati, kako se mora sistem izboljšati. Težava je v dejstvu, da večino političnih odločitev vsebuje izmenjavo med učinkovitostjo in nepristranskostjo. V mnogo primerih lahko ekonomska analiza odkrije neučinkovitost v sistemu. V principu lahko sistemi, ki zmanjšajo ali celo odstranijo neučinkovitost, podprejo vsakogar. Vendar pa je v praksi tak rezultat težko doseči. Skoraj vsi ekonomski sistemi imajo vpliv na razdelitev prihodkov in premoženja, poleg vpliva na učinkovitost (De Sherpa, 1998, str. 452).

V literaturi ločimo tako imenovano staro in novo ekonomijo blaginje. Vendar pa tudi nova ekonomija ni po zadnjih standardih, saj je bila izoblikovana okoli leta 1940.

Jedro stare ekonomije blaginje je zapisano v znameniti knjigi britanskega ekonomista A.C. Pigoua⁴-The Economics of Welfare. Pripadniki t.i. stare ekonomije blaginje so predpostavljali merljivo in medosebno primerljivo koristnost. Tako je na primer Pigoujev pogled dokaz, da vsak prenos prihodkov od relativno bogatega moža, do relativno revnega moža s podobnim temperamentom omogoča, da se izpolnijo bolj intenzivne želje na račun stroškov manj močnih želja, vendar pa se mora povečati agregatna vsota zadovoljstva.

V nasprotju s staro ekonomijo blaginje je nova, ki temelji na Paretovem principu izključevanja medosebnih primerjav koristnosti. Dejansko so se Paretova dela pojavila prej kot Pigoujeva knjiga in so se razširila v 30. letih dvajsetega stoletja. Nova ekonomija blaginje, ki jo imenujemo tudi Paretianska ekonomija blaginje se je začela okoli leta 1938 z naslednjimi deli:

¹ Adam Smith se je rodil leta 1723 v kraju Kirkcaldy na Škotskem. Njegovo najpomembnejše delo je knjiga z naslovom The Wealth of Nations, ki je bila izdana leta 1776. Umrli je leta 1790.

² Jeremy Bentham (1748-1832) – bil je vodilni teoretik na področju Angloameriške filozofije prava in eden od začetnikov utilitarizma.

³John Stuart Mill se je rodil leta 1806 in spada v obdobje klasične politične ekonomije. Njegovo glavno delo je izšlo leta 1848 pod naslovom »Principles of Political Economy« (Norčič, 1994, str. 91).

⁴ Arthur Cecil Pigou (1877-1959) – njegovo glavno delo je Wealth and Welfare (1912, 1920) s katerim je v analizo vpeljal družbeno blaginjo. Njegov pristop je sta takoj napadla Robins in Knight z delom »New Welfare Economics«.

- listino, ki jo je izdal Lionel Robbins leta 1938 v kateri je kritiziral medosebno primerjavo koristnosti,
- Kaldor-Hicksovim kriterijem nadomestila, ki je bil izdan leta 1939,
- ter z Bergsonovo listino v zvezi z funkcijo družbene blaginje, ki je bila izdana leta 1938.

Namen diplomske naloge je predstaviti ekonomijo blaginje na splošno ter nato podrobnejše izpostaviti teorijo druge najboljše možnosti, ki se v ekonomiji vse bolj uveljavlja. O teoriji druge najboljše možnosti ni veliko literature in tudi na fakulteti jo zgolj omenjamo, zato je prav, da se tej temi posveti nekoliko več pozornosti.

V uvodu diplomskega dela so na hitro predstavljeni pogoji za Paretovo učinkovitost ter predpostavke popolne konkurence, ki so namenjene lažjemu razumevanju nadaljnjo obravnavane teme. V prvem poglavju je najprej predstavljena ekonomija blaginje in sicer od prvih iztočnic ter v nadaljevanju do razvoja tradicionalne ekonomije blaginje in izoblikovanja osnovnih treh teoremov. Omenjen je tudi Arrow teorem neizvedljivosti, ki je potreben za analizo druge najboljše možnosti. Drugo poglavje obsega analizo prve najboljše možnosti, tako teoretično kot tudi grafično. V nadaljevanju sledi opis analize druge najboljše možnosti. V tem poglavju najdete tudi predhodnike teorije, njene značilnosti ter grafično in empirično predstavitev teorije. Nazadnje je še na kratko predstavljen primer reševanja določenega problema, s pomočjo teorije druge najboljše možnosti.

1.1 Paretova načela učinkovitosti⁵

Pareto optimum v splošnem predstavlja situacijo, ko noben ekonomski subjekt ne more izboljšati svojega položaja, ne da bi s tem poslabšal položaj drugega (Estrin, Laidler, 1995, str. 455). Poznamo tri Paretova načela učinkovitosti:

- Pareto optimum v menjavi:

$$MRS_A = MRS_B$$

Optimum je dosežen, ko sta izenačeni mejni stopnji substitucije obeh posameznikov. Pri tem posameznik A poveča svojo korist s povečanim obsegom porabe dobrine (Q), ne da bi pri tem zmanjšal korist posamezniku B. Grafično ravnotežje je prikazano tako, da se njuni indiferenčni krivulji dotikata oziroma sekata v eni sami točki.

⁵ Paretova načela učinkovitosti se imenujejo po njihovem začetniku Vilfredu Paretu, italijanskemu ekonomistu, ki je ta koncept uporabljal pri proučevanju ekonomske učinkovitosti in distribucije prihodkov.

- Pareto optimum v proizvodnji:

$$MRT_x = MRT_y$$

Optimalna je proizvodnja na transformacijski krivulji in ne znotraj nje. Posameznik ne more povečati obsega enega produkcijskega faktorja, uporabljenega v proizvodnji, ne da bi pri tem zmanjšal obseg drugega.

- Pareto optimum v menjavi in proizvodnji:

$$MRS_A = MRS_B = MRT$$

Optimum je dosežen, ko se indiferenčna krivulja dotika transformacijske krivulje, oziroma ko jo seka v eni sami točki.

1. 2 Popolna konkurenca in popolni trgi

1.2.1. Predpostavke popolne konkurence

- **Homogenost proizvodov** - Ta predpostavka je skrita v ozadju vseh navedenih značilnosti popolne konkurence. V primeru, da bi kupci gledali proizvode vsaj kot delno diferencirano blago, bi lahko posameznik vplival na trg in ceno. Popolna konkurenca pa zagotavlja ponudbo homogenega blaga z eno samo ceno.
- **Neomejeno število ekonomskih subjektov** - Ta predpostavka pravi, da morajo biti ekonomski subjekti zelo številni in zelo majhni, tako da ne more niti posameznik, s svojimi odločitvami, omajati tržnega ravnotežja.
- **Prepoved dogovarjanja med ekonomskimi subjekti**
- **Prost vstop in izstop** - Produkcijski faktorji se lahko neovirano selijo med panogami. Spremembe v številu kupcev in prodajalcev na trgu povzročajo, da proizvajalci proizvajajo ob minimalnih povprečnih stroških.
- **Popolna informiranost ekonomskih subjektov** - V skladu s to predpostavko imajo tako prodajalci kot kupci popolno znanje in informacije o tržnih razmerah, ki obstajajo v danem trenutku in ki naj bi obstajale v prihodnosti. Poleg informacij o cenah, sodijo sem tudi informacije o obnašanju konkurentov, kupcev, tehnologiji in tehničnem napredku.

1.2.2 Popolni trgi

Popolni trgi so tisti, na katerih ni eksternalij⁶, ki po definiciji ekonomske subjekte postavijo v medsebojni odnos, pri katerem ne pride do ekonomske menjave (ni trga).

Očitno je, da so predpostavke, ki omogočajo nevidni roki pripeljati gospodarstvo v stanje splošne Paretove učinkovitosti tako restriktivne, da bi se lahko uresničile le v pravljicnem svetu, nikakor pa ne v realnosti. V realnem svetu torej obstaja mnogo razlogov, zaradi katerih trg kot edini instrument ne pripelje gospodarstva v učinkovito, oziroma želeno stanje. To so na primer eksternalije, javne dobrine, asimetrične informacije, dobrine, proizvedene ali ustvarjene na podlagi želja, ki jih vlada promovira ne glede na individualne koristi (merit wants),... (Samuelson, 1998, str. 35).

2. NEKAJ O EKONOMIJI BLAGINJE

2.1 Iztočnica za ekonomijo blaginje

Ekonomija blaginje je normativna veja moderne mikroekonomije. Nanaša se na vprašanje, kako se sploh razporejajo sredstva v ekonomiji. Namen ekonomije blaginje je tako iskanje kriterijev oz. principov, ki bodo obveščale ekonomiste o tem, kaj sestavlja dobro oz. slabo družbo v zvezi z alokacijo redkih virov.

Ekonomija blaginje je bila vedno predmet polemike. To je povsem pričakovano, saj je glavni predmet obravnave ekonomije blaginje, kaj smatramo za dobro in kaj za slabo. Seveda pa so ekonomisti poskušali osnovati temeljne principe glede razporeditve sredstev. V tem primeru so dobro in slabo definirali relativno, ne glede na to ali je razporeditev sredstev učinkovita ali ne. Polemika še naraste, če je razporeditev sredstev gledana samo s strani pravičnosti. Druge teme, kot je na primer moralna in politična filozofija menijo, da je ekonomski pristop za proučevanje družbe preozek (Maloney, 1992, str. 101).

Mnogo začetnikov ekonomije blaginje so le-to razglasile za polomijo. Do tega je prišlo zato, ker temelji na vrednosti razsojanja, ki je etično nesprejemljiv. Eden od začetnikov moderne ekonomije blaginje v 30. letih dvajsetega stoletja je bil John Hicks⁷. Hicks zavrača ekonomijo blaginje, ki temelji na tezi, da domneve moderne ekonomije blaginje ne odražajo zadostne zaskrbljenosti za neplačljive vrednosti svobode in pravičnosti.

⁶ O zunanjih učinkih oz. eksternalijah govorimo tedaj, kadar s proizvodnjo določenega proizvoda ali storitve ali z dejavnostjo določenega gospodarskega subjekta nastanejo določene dobrobiti ali škode za gospodarske subjekte, ki niso vpleteni v porabo ali proizvodnjo tega blaga ali v dejavnosti tega subjekta (Tajnikar, 1992, str. 352).

⁷ John Hicks (1904-1989) je eden izmed pomembnejših in vplivnejših ekonomistov 20. stoletja. Njegovi prispevki so vidni po celi ekonomski teoriji.

Kenneth Boulding je leta 1969 ekonomijo blaginje opisal kot neuspeh. Kot razlog za neuspeh pa je navedel nestabilne etične temelje ekonomije blaginje.

Howard Bowen (1972) napade ekonomijo blaginje zato, ker jemlje cene na trgu kot merilo blaginje ter nato predpostavlja, da je več, bolje kot manj.

Ekonomijo blaginje je kritiziral tudi Mishan. Menil je, da je običajno ekonomsko ogrodje neprimerno in varajoče vsaj v primeru določitve smeri razvoja človeške blaginje znotraj moderne ali post-industrijske družbe, ki je pod ponavljajočim se institucionalnim vplivi.

Moderna mikroekonomija je zaradi kritiziranja in zavračanje ekonomije blaginje še enkrat proučila njene temelje, ki jih bom opisala v nadaljevanju.

2.2 Tradicionalna ekonomija blaginje

Začetke ekonomije blaginje je mogoče zaslediti že pri Aristotelu, vendar pa za začetnika ponavadi postavijo Pigoua, ki je leta 1920 izdal publikacijo *The Economics of Welfare*. V nadaljevanju je Adam Smith osnoval osnove ekonomije blaginje v svoji kritiki merkantilističnega sistema z zagovarjanjem moči prosto tržne menjave, kot posledice vzpostavitve javnih dobrin. Prav tako pa Smith v delih *Wealth of Nations* (1776), *Theory of Moral Sentiments* (1759) ter *Lectures on Jurisprudence* (1766) oblikuje institucionalne osnove dobre skupnosti. Najpomembnejše je delo Robbinsa, *Essay on the Nature and Significance of Economics Science* (1932), ki je povzročilo kvantni skok v predmetu obravnave in povzročilo številne nove razprave, ki so jih označili kot nova ekonomija blaginje.

Robbins poudarja poljuben opis medosebnega primerjanja koristi. Ekonomiste opomni tudi na Kantov predlog, da obstaja bistvena razlika med izjavo, ki je določena in izjavo katere odločitev še ni znana. Razlog za potrebo po opominu je bil v tem, da je veliko gospodarstev prevzelo model logičnega pozitivizma. Zunanja oblika nove ekonomije blaginje je bila, da vrednostna razsodba ne more doseči statusa primerljivega dejanskemu predlogu.

Hicks je leta 1939 opredelil še razliko med znanstveno ekonomskim postopkom in neznanstvenim, ki označuje preroškega in družbenega reformatorja. Vrednostno razsojanje, ki je vključevalo medosebno primerjanje koristi je bilo potrebno zmanjšati na minimum oz. ga odstraniti v celoti.

2.3 Osnovni teoremi ekonomije blaginje

Pri primerjavi različnih družbenih položajev in razsojanju ali so le-ti dobri ali slabi, ekonomisti temeljijo na osnovnih teoremi ekonomije blaginje, ki je bila razvita v zadnjih 50. letih. Ti teoremi temeljijo na dveh osnovnih predpostavkah:

- **prva predpostavka:** metodološki individualizem – posameznik je najboljši razsodnik svoje blaginje;
- **druga predpostavka:** družbena blaginja je odvisna samo od blaginj posameznikov, ki med seboj blaginjo primerjajo.

Vsak ekonomski sistem obstaja z namenom služenja potrebam posameznika. Ta pristop je bil osnovan že zgodaj in sicer leta 1947. Njegov začetnik je bil Samuelson, ki je dokazal, da je potrebno razmere v gospodarstvu gledati s strani preferenc posameznikov in ne s strani nekih posameznih višjih standardov.

Bistvo prvega in drugega osnovnega teorema ekonomije blaginje lahko v literaturi zasledimo že okoli leta 1950. Arrow pa je bil tisti, ki je teorema razvozal in ju tudi formalno zapisal. S teoremoma se je pred Arrowom ukvarjal že Pareto, ki je razvil optimalne pogoje za produkcijo⁸ in optimalne pogoje za menjavo⁹.

Združitev prvega in drugega osnovnega teorema ekonomije blaginje, pogosto imenujemo kar prva najboljša možnost ekonomije blaginje.

Postavlja se vprašanje, ali vzajemno delovanje kupcev in prodajalcev v konkurenčnem gospodarstvu pospešuje razvoj javnih dobrin? Adam Smith je v knjigi *Wealth of Nations* trdil, da je odgovor: »da«. Lange in Lerner sta izjavo leta 1930 tudi potrdila, vendar pa nista izdelala formalnega dokaza. To je spodbudilo Arrowa in Debreua k razvoju nadaljnjih analiz.

Prvi osnovni teorem ekonomije blaginje pravi: Konkurenčno ravnotežje privatne lastnine (če obstaja) se nahaja v Paretovem optimumu.

Dokaz, da obstaja konkurenčno ravnotežje zahteva veliko število predpostavk. Na primer: predpostavko o razdrobljeni konkurenci, o podjetjih, ki cene povzemajo, cenovne signale za vse potrebne informacije in cenovno prilagajanje v smeri ravnovesja.

Učinkovitost lastnine v konkurenčnem ravnotežju je razmeroma lahko razložiti. Cenovni signali so dovolj močni, da koordinirajo ekonomske aktivnosti v želeno smer. Vsak ekonomski osebek (proizvajalec ali potrošnik) želi maksimirati svojo korist ali dobiček. To naredi tako, da izenači mejne stopnje substitucije v primeru potrošnika in mejne stopnje transformacije v primeru proizvajalca. Ker se vsi spopadajo z istimi cenami, so vse mejne stopnje substitucije med dvema proizvodoma enake vsem individualnim.

Paretova optimalno učinkovita alokacija v splošnem predstavlja situacijo, ko noben ekonomski subjekt ne more izboljšati svojega položaja, ne da bi s tem poslabšal položaj

⁸ Opisal jih je v dveh knjigah z naslovom *Cours d'economie politique* 1896 in 1897.

⁹ Opisal jih je v knjigi *Manuale de Economia Politica*.

drugega. Dokaz, da je konkurenčno ravnotežje Pareto učinkovito¹⁰ je mogočen končni rezultat.

Drugi teorem ekonomije blaginje pravi: Če so vsi posamezniki in proizvajalci sebični in cene povzemajo, potem je optimalno Paretovo ravnotežje lahko doseženo s pomočjo konkurenčnega mehanizma. Zagotovljene primerne dajatve in transferji so vsiljeni posameznikom in podjetjem.

Ta dva teorema sta začela nov krog diskusij v tridesetih letih 20. stoletja, ki se je osredotočila na uporabo »nadomestnih testov« za presojo če je državna intervencija ali kakršnakoli druga sprememba ekonomije v proučevani državi prispevala k izboljšanju blaginje.

Kaldor in Hicks sta menila, da se vsako spremembo lahko obravnava kot izboljšanje v primeru, da tisti, ki s spremembo pridobijo, lahko kompenzirajo tiste, ki izgubijo, tako da se položaj vsem izboljša. Ali naj bi bila kompenzacija dejansko plačana ali ne, je za Kaldorja politično vprašanje. Kaldor predlaga test za potencialno Paretovo izboljšanje v blaginji.

Hicks je dokazoval, da če mora biti kompenzacija v praksi plačana, potem mora ekonomist izpostaviti zmogljivostne izgube dobljene od pomena kompenzacij (dovoljenja, davki, podpore). Hicks ponese analizo še nekoliko dlje, z razpravo o socialnem izboljšanju. V primeru, da poraženci ne morejo podkupiti zmagovalce, le ti ne naredijo spremembe.

Scitovsky (1941) pravi, da je zmagovalec lahko sposoben kompenzirati poraženca in ostati boljši, vendar pa lahko tudi poraženec poizkusi podkupiti zmagovalca, da se povrne prvotni položaj. To pripelje do Scitovskyjevega testa preokreta ki pravi, da medtem, ko lahko zmagovalec podkupi poraženca, da naredi spremembo, pa poraženec ne more podkupiti zmagovalca, da povrne prvotni položaj.

Little (1950) doda, da zahteva za proglasitev, da je ena država boljša od druge zahteva Scitovskyjev izvornik preokreta ter da tudi distribucija prihodkov v nadrejeni državi ne sme biti slabša od podrejene.

Prvima dvema osnovnima teoremoma lahko dodamo še tretjega, ki pravi, da Arrowa socialna funkcija družbene blaginje, ki bi zadovoljila pogoj univerzalnosti, ne obstaja.

Prvi teorem ekonomije blaginje zaključuje, da bo trg popolne konkurence pripeljal do Paretove učinkovite alokacije sredstev. Prvi teorem je kar se tiče nepristranskosti v distribuciji sredstev nevtralen. Z vzpostavitvijo družbene funkcije blaginje, pa le ta služi kot orodje za vpeljavo razdeljevalnega razmišljanja nazaj v analizo.

¹⁰ Pogoji za Paretovo učinkovitost so razloženi že v uvodu.

S tem problemom se je ukvarjal Bergson v letu 1938. Poskušal je vgraditi učinkovitost in nepristranskost v funkcijo družbene blaginje. Funkcija družbene blaginje vključuje nekatere ideje kompenzacijskega testa, poskuša pa urediti tudi družbeni položaj. Bergsonova funkcija družbene blaginje je seštevek posameznih individualnih koristnosti in predpostavlja, da če se poveča blaginja ene osebe, potem se poveča tudi družbena blaginja. V primeru, da se koristnost ene osebe zmanjša, se mora za nevtralen položaj družbene blaginje povečati za enak znesek koristnost drugega osebka. Bergsonova funkcija družbene blaginje je definirana kot individualna funkcija koristnosti:

$$W = W[U^1(X_1 \dots X_N), \dots, U^H(X_1 \dots X_N)]$$

Legenda:

U^H funkcija koristnosti posameznika H in je definirana za N proizvodov

V uporabni ekonomiji blaginje je treba biti bolj specifičen kot pri Bergsonovem pristopu pri ocenjevanju kakšni so politični predpisi do rangiranja družbene blaginje. Za tako situacijo so razvili posebno funkcijo (Maloney, 1992, str. 108):

$$W[U_i(.)] = \left(\sum_{i=1}^H U_i^v \right)^{\frac{1}{v}} \quad v \leq 1$$

Legenda:

$v \dots$ konstanta, ki odraža družbeni odpor proti neenakosti

$v \leq 1 \dots$ obsega enake družbene mejne koristnosti

Tako so razmišljali utilitaristi (koristoslovci), ki so popolnoma ignorirali distribucijsko razvrščanje. Družbeno politične odločitve bazirajo na enostavnih pravilih povzemanja individualnih pridobitev in izgub, ki so posledica dane politike. Ta pristop je zagovarjal Harberger.

V primeru, da gre v proti negativni neskončnosti ($v \Rightarrow -\infty$), potem lahko predvidevamo, da maksimiramo koristnost slabšega posameznika. Tako pogoj $v \Rightarrow -\infty$ kot pogoj $v \leq 1$ sta limiti. Če gre v proti veliki negativni številki, to odraža naraščajočo nenaklonjenost ekstremom v distribuciji posameznih koristnosti. $\delta W / \delta U_i$ narašča, ko gre v proti negativni neskončnosti.

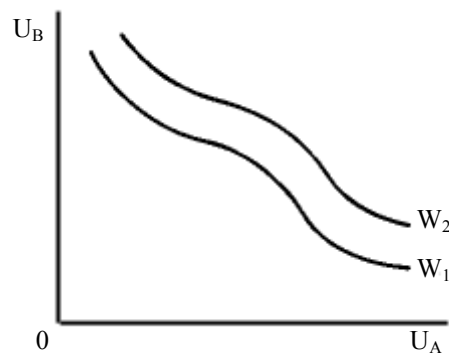
2.4 Funkcija družbene blaginje

Funkcija družbene blaginje združuje individualne koristnosti v družbeno koristnost. V primeru ekonomije, v kateri nastopata samo dva osebka s svojima individualnima koristnostma (U_A , U_B), lahko funkcijo družbene blaginje zapišemo kot (Hope, 1988, str. 431):

$$SWF = f(U_A, U_B)$$

Funkcija družbene blaginje je neke vrste družbena indiferenčna krivulja, ker prikazuje različne kombinacije U_A in U_B , ki dajo enako raven družbene blaginje. Družba si bo izbrala tisto točko vzdolž meje porabnikovih možnosti, pri kateri bo skupna koristnost porabnikov A in B največja.

Slika 1: Družbena indiferenčna krivulja

Legenda:

U_A - koristnost osebe A

U_B - koristnost osebe B

W_1 - funkcija družbene blaginje 1

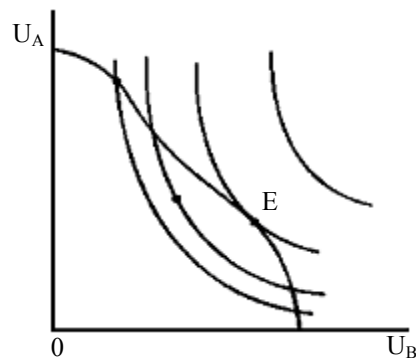
W_2 - funkcija družbene blaginje 2

Vir: Maddala, 1989, str. 520.

Družbena indiferenčna krivulja prikazuje različne kombinacije U_A in U_B s katerimi dobimo enako družbeno blaginjo. Krivulja je padajoča (izboljšanje A pomeni poslabšanje B in obratno) in izbočena¹¹ glede na koordinatno izhodišče. V primeru, da se izboljšata tako A kot B se premaknemo na višje ležečo družbeno indiferenčno krivuljo. W_2 predstavlja višjo družbeno blaginjo kot W_1 .

¹¹ Za krivuljo ni nujno, da je vsaki točki konveksna.

Slika 2: Maksimalna družbena blaginja

Legenda:

U_A - koristnost osebe A

E - točka ravnotežja

U_B - koristnost osebe B

Vir: Katz, Rosen, 1998, str. 401.

Porabnika želita doseči čim višjo funkcijo družbene blaginje, ob dani meji porabnikovih možnosti¹². Posamezne krivulje družbene blaginje namreč kažejo različno skupno koristnost obeh porabnikov. Pri dani meji porabnikovih možnosti je to v točki, kjer je funkcija družbene blaginje tangenta na krivuljo porabnikovih možnosti (točka E), oziroma v tisti točki vzdolž meje porabnikovih možnosti (E), v kateri se ta meja dotika najvišje ležeče funkcije družbene blaginje. Točka B je bolj zaželena od točke A , ker leži točka B na višji indiferenčni krivulji, vendar je kljub vsemu za družbo najbolj optimalna točka E .

V primeru diktatorstva odražata funkcija družbene blaginje in družbena indiferenčna krivulja mišljenje diktatorja. V demokraciji naj bi funkcija družbene blaginje izražala preference vseh posameznikov v družbi, kar bi lahko dosegli z demokratičnim glasovanjem. Arrow je dokazal, da to ni izvedljivo, zato njegov dokaz imenujemo Arrow teorem neizvedljivosti.

2.5 Arrow teorem nezmožnosti¹³

Z namenom premagati lastnost parcialnosti Paretove ureditev, je Arrow leta 1951 uvedel drugačen pristop s prisvojitvijo idej zagovornikov kompenzacijskega načela. Poizkušal je izoblikovati celotno družbeno ureditev s pomočjo aksiomske vpeljave Paretovih načel in tudi drugih priznanih aksiomov, ki so po naravi etični (Acocella, 1998, str. 36).

¹² Mejo porabnikovih možnosti prikazuje padajoča krivulja, ki teče od ordinatne osi do abscisne osi in lahko zanjo domnevamo, da je izbočena v stran od koordinatnega izhodišča, s čemer izražamo padajočo mejno koristnost blaga pri porabniku, ki razpolaga z vse manjšimi količinami blaga.

¹³ Arrow teorem nezmožnosti je dokaz, ki bazira na nizu aksiomov, ki opredeljujejo obvezno imetje funkcije družbene blaginje in pravi, da ne obstaja funkcija družbene blaginje, ki bi zadovoljila vse aksiome.

Praktičen pristop k problemu optimiziranja blaginje bi temeljil na agregatni produkcijski ravni. Tako je na primer Sovjetska zveza postavila ciljno razmerje produkcije za večino sektorjev svoje ekonomije, kot tudi petletne plane za dolgoročno planiranje. V prepričanju, da je tako planiranje izvedljivo, so odločitve v zvezi s produktom osnovane na temelju kolektivne presoje snovalcev politike in ne na podlagi posameznikovih preferenc. Funkcija družbene blaginje je zato definirana kot celotna stopnja proizvodnje in ne kot individualna koristnost. V ekonomiji, kjer proizvajamo le dva proizvoda, bi funkcijo blaginje lahko zapisali kot:

$$W = W(X, Y)$$

V samoiniciativnem sistemu, je lahko agregatno razmerje proizvodnje urejeno z implementacijo sistema davkov in podpor ali glob in kazni. Tako politiko uporabljajo Združene države, vendar na omejeni osnovi. Na eni strani uvajajo davke na alkohol in cigarete, na drugi pa dajejo podporo poljedelstvu in velikemu vlaganju.

Dejstvo, da lahko z ekonomijo manipuliramo, odpira vprašanje ali sta oba pristopa združljiva eden z drugim. Ali je funkcija družbene blaginje $W=W(X, Y)$ utemeljeno ekvivalentna tisti funkciji družbene blaginje, ki temelji na dobrobiti posameznikov $W=W(U^A, U^B)$? Ali je lahko ena izpeljana iz druge? Odgovor na vprašanje je: »ne,« zato ker so lahko produkcijski agregati razporejeni na različne načine. Funkcija družbene blaginje bi bila odvisna od razporeditve proizvodnje, kot tudi od agregatne proizvodnje (De Serpa, 1998, str. 473):

$$W=W(X^A, X^B, Y^A, Y^B)$$

Vprašanje, ali je taka vrsta funkcije blaginje konsistentna s tisto, ki temelji na individualni koristnosti, je dokazal dobitnik Nobelove nagrade Kenneth Joseph Arrow¹⁴. Arrow izoblikuje skupino lastnosti, ki jih mora funkcija družbene blaginje vsebovati, da je sprejemljiva. Dokaže tudi, da takšna funkcija ne obstaja. Funkcija družbene blaginje mora tako vsebovati:

- Izbire družbene blaginje morajo biti tranzitivne: če je X bolj zaželen kot Y in Y bolj kot Z , mora biti tudi X bolj zaželen kot Z .
- Izbire družbene blaginje ne smejo biti v nasprotju s spremembami individualnih preferenc: če postane X za posameznika bolj zaželen, za druge pa zaradi tega ni zaželen manj, potem X ne more nazadovati na lestvici družbene koristnosti.
- Izbire družbene blaginje ne morejo biti podrejene vplivu nobenega posameznika v družbi ali zunaj nje.

¹⁴ Kenneth J. Arrow je diplomiral leta 1949 na Standfordski univerzi. Skupaj s Hicksom je leta 1972 dobil Nobelovo nagrado s področja ekonomije.

- Družbene izbire morajo biti neodvisne od nepomembnih drugih možnosti: če velja takšen odnos med X , Y in Z , kot smo ga opisali pri prvem pogoju, potem mora družba dati prednost X pred Y ne glede na to, ali obstaja možnost Z .

Arrow pokaže, da funkcije družbene blaginje ni mogoče izpeljati z demokratičnimi volitvami, ne da bi kršil vsaj enega od zgoraj navedenih pogojev. To lahko pokažemo na preprostem primeru s tremi posamezniki, ki rangirajo tri alternative na način prikazan v tabeli.

Tabela 1: Primer opisa glasovalnega paradoksa.

	alternativa		
	A	B	C
Robert	1	2	3
Karel	2	3	1
Tadej	3	1	2

Vir: Maddala, 1989, str. 521.

Najprej se usmerimo na alternativo A in B . Robert in Karel oba preferirata A pred B -jem, zato bo večina glasovala za možnost A . Če pa izbiramo med možnostjo B in možnostjo C , pri čemer tako Robert kot Tadej preferirata B pred C -jem, pridemo do izbora B -ja. Iz tega sledi, da A preferiramo pred B -jem in B pred C -jem in zato je A bolj zaželen kot C . Vendar pa ko gledamo alternativni A in C , lahko vidimo, da tako Karel kot Tadej preferirata C pred A -jem. Zato se bo večino glasovalcev, ki izbirajo med A in C odločilo za alternativo C . To pa je znano kot glasovalni paradoks.

2.6 Merjenje družbene blaginje

Določitev blaginje je predvsem politični proces. Povečanje oz. zmanjšanje blaginje pa povzroča številne nejasnosti. Poznamo več različnih kriterijev za merjenje spremembe družbene blaginje. V nadaljevanju bom teoretično opisala empirično merjenje družbene blaginje ter štiri najpomembnejše kriterije, ki nastanejo zaradi vpliva tržnega mehanizma ali gospodarske politike, oziroma njenih programov.

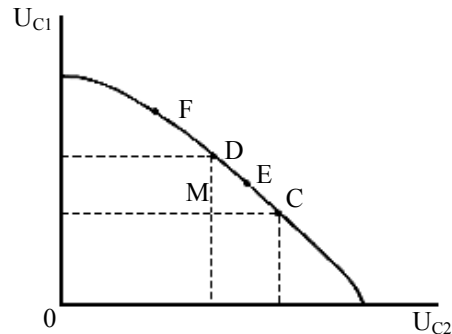
2.6.1 Teoretični kriteriji za merjenje družbene blaginje

- **Pareto kriterij**

Pareto kriterij dopušča izgradnjo le delne ureditve družbenega položaja in pravi, da tržni sistem lahko poveča blaginjo, če se poveča korist osebi C_1 , ne da bi se zmanjšala korist osebi C_2 . S Paretovim kriterijem lahko zato ocenjujemo le premike iz točke M v katerokoli točko

med D in C . Točki F in M z vidika tega kriterija nista primerljivi, saj-to ne omogoča relativnih primerjav med povečanjem koristnosti oseb C_1 in C_2 .

Slika 3: Visoka meja porabnikovih zmožnosti

Legenda:

U_{C1} - koristnost porabnika C_1

U_{C2} -koristnost porabnika C_2

Vir: Griffith, Wall, 1996, str 437.

▪ **Kaldorjevo kompenzacijsko načelo**

Kaldorjevo kompenzacijsko načelo je nastalo zaradi pomanjkljivosti Paretovega kriterija in je sposobno primerjati tako koristi, kot izgube članov. Opisala ga bom s pomočjo prejšnje slike. Kaldor pri določitvi kriterija izhaja iz relacije med točkama M in F . Pravi, da se bo blaginja v družbi povečala tudi, ko bo vsota denarja, ki ga je oseba C_1 pripravljena plačati za povečanje svoje koristi večja od vsote, ki bi jo bila oseba C_2 pripravljena plačati za nezmanjšano korist. Dodatna koristnost, ki jo bo oseba C_1 iztržila iz realokacije proizvodnih dejavnikov bo tako velika, da bi z njo nadomestila izgubo koristnosti osebe C_2 in bi bila še vedno na boljšem kot pred realokacijo proizvodnih dejavnikov. Temu pravimo kompenzacijsko načelo, ki je sestavljeno iz premika iz točke M v D in premika iz točke D v F . Prvi premik predstavlja povečanje koristi osebe C_1 in s tem družbene blaginje brez zmanjšanja koristi osebe C_2 , drugi premik pa predstavlja povečanje koristi posameznika C_1 na račun zmanjšanja koristi osebe C_2 .

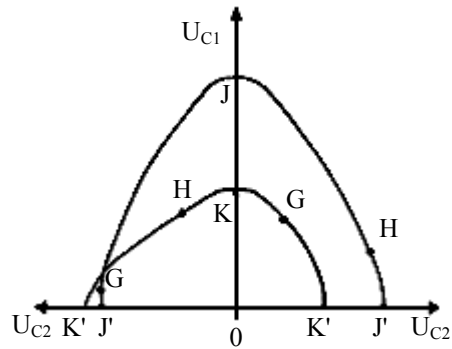
▪ **Scitovskyjev dvojni kriterij**

Scitovsky meni, da država s svojo gospodarsko politiko ne vpliva le na koristnosti posameznikov, temveč tudi na visoko mejo porabnikovih zmožnosti oz. na splošno mejo proizvodnih možnosti. Zaradi nejasnosti opredelitve odpove Kaldorjev kriterij pri določitvi blaginje, ker ocenjuje, da obe realokaciji proizvodnih dejavnikov, iz G v H in iz H v G , povečujeta družbeno blaginjo (slika 4). Za povečanje blaginje po Scitovskyjevem dvojnem kriteriju morata biti izpolnjena dva pogoja:

- premik zaradi realokacije dejavnikov iz točke manjše blaginje v točko večje blaginje mora izpolnjevati Kaldorjev kriterij,

- o premik zaradi realokacije dejavnikov iz točke večje blaginje nazaj v točko manjše blaginje ne sme izpolnjevati Kaldorjevega kriterija.

Slika 4: Različna premika splošne meje porabnikovih zmožnosti in Scitovsky kriterij

Legenda:

U_{C1} - koristnost porabnika C_1

U_{C2} -koristnost porabnika C_2

Vir: Griffiths, Wall, 1996, str. 438.

▪ **Bergsonov kriterij**

Bergsonov kriterij je bil izoblikovan z namenom odprave slabosti Kaldorjevega kriterija. Kaldor primerja koristi in izgube z nedoločenimi denarnimi vsotami, Bergson pa izvede kardinalno medsebojno primerjavo koristi s fiksno določenimi denarnimi razmerji, ki zahteva, da so spremembe koristnosti sorazmerne spremembam v denarnih vsotah. Na primer: en tolar prinese osebi C_1 enako koristnost kot 0,4 tolarja osebi C_2 .

Za določitev blaginje imamo na razpolago krivuljo družbene blaginje in splošno mejo proizvodnih možnosti, ki je eksplicitno določena s tehnologijo in s proizvodnimi dejavniki. Obenem pa krivulja družbene blaginje pomeni okvir, v katerem se porabnika lahko odločata (Tajnikar, 1993, str. 119-123). Teoretično bi porabnika izbrala najvišjo funkcijo družbene blaginje, ki jo je še mogoče doseči glede na obstoječo splošno mejo proizvodnih možnosti (točka E , slika 3). V tej točki bi bila funkcija družbene blaginje tangenta na splošno mejo proizvodnih možnosti. To je metoda izbire najboljše možnosti.

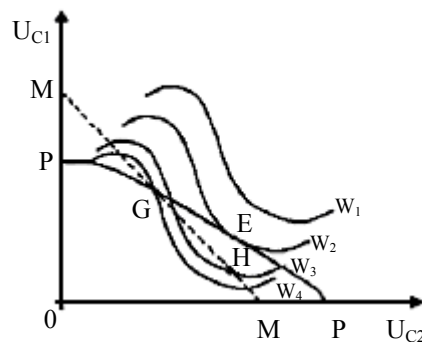
Blaginjo bi lahko določili tudi z izbiro tiste točke na splošni meji proizvodnih možnosti, kjer je koristnost obeh porabnikov enaka, ali pa tako, da najvplivnejši subjekt v družbi izbere ustrezen položaj na splošni meji proizvodnih možnosti ter nato izbira funkcijo blaginje glede na svoje preference.

Nobena od navedenih rešitev ni demokratična. S to problematiko se je ukvarjal Arrow, ki je prišel do sklepa, da z demokratičnimi volitvami ni mogoče izvesti funkcije družbene blaginje, tudi, če so želje posameznikov skladne.

Včasih se lahko zgodi, da ne moremo zadostiti vsem načelom učinkovite proizvodnje in menjave. Za določitev blaginje lahko tedaj uporabimo metodo druge najboljše možnosti in tako poskušamo zadovoljiti čim večjemu številu pogojev učinkovitosti.

Najprej predpostavimo, da za družbo točke desno od premice MM niso dosegljive. Zanimajo nas točki G in H . Z izbiro točke G , ki leži na splošni meji proizvodnih možnosti, bi zagotovili učinkovito proizvodnjo v gospodarstvu, ki pa obenem žal, ne bi pomenila največje družbene blaginje. Le-ta je dosegljiva v točki H , ki se nahaja na višji krivulji družbene blaginje kot prej omenjena točka G .

Slika 5: Prikaz Bergsonove funkcije blaginje

Legenda:

U_{C1} - koristnost porabnika C1

U_{C2} -koristnost porabnika C2

MM – premica družbenih omejitev

PP – splošna meja proizvodnih možnosti

E – točka prve najboljše možnosti

H – točka druge najboljše možnosti

G – točka učinkovite proizvodnje

W – funkcija družbene blaginje

Vir: Griffiths, Wall, 1996, str. 438.

2.6.2 Empirično merjenje družbene blaginje

Blaginjo lahko proučujemo tudi empirično, s pomočjo ekonometričnih, oziroma statističnih metod. Pri analizi si pomagamo s podatki o ustreznih kazalcih blaginje, ki jih dobimo v ustreznih statističnih publikacijah.

Pri izbiri kazalcev moramo paziti, da izberemo takšne, ki zadovoljivo opisujejo blaginjo v družbi. Pri pojasnjevanju blaginje je pomemben tudi relativen pomen kazalcev. Seznam potencialnih ekonomskih in drugih empiričnih kazalcev je precej dolg, zato se moramo pri izvajanju analize osredotočiti le na nekaj najpomembnejših. O njihovi ustreznosti lahko

presojamo le subjektivno (prisiljeni smo narediti ponderacijski sistem za kazalce), lahko pa uporabimo že preizkušene vzorce z že izbranimi kazalci.

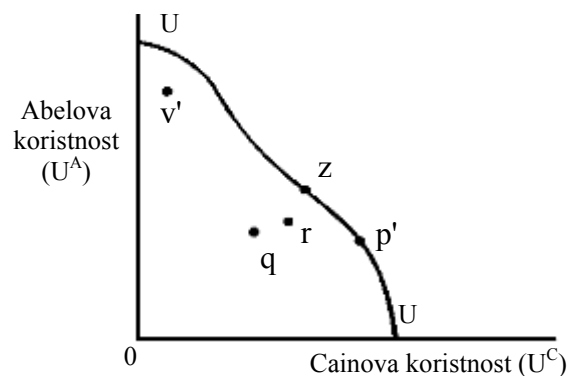
3. ANALIZA PRVE NAJBOLJŠE MOŽNOSTI

3.1 Značilnosti analize prve najboljše možnosti

Teorija prve najboljše možnosti pravi, da je vsako ravnotežje optimalno. Konkurenčno ravnotežna alokacija pa je vedno Pareto učinkovita (Starr, 1997, str. 144). Tako teorija postavi pogoje, pod katerimi so vsa cenovna ravnotežja, še posebno pa Walrasiansko ravnotežje, Pareto optimalna. Za konkurenčne trge, kot je navedel Adam Smith, pa skrbi tudi nevidna roka (Mas-Colell, 1995, str. 549).

Teorija prve najboljše možnosti daje naslednji odgovor: Dokler se proizvajalci in potrošniki vedejo kot price takerji - to se pravi, da cene povzemajo - ter dokler obstaja trg za vsako dobrino, je ravnotežna alokacija sredstev Pareto učinkovita. To pomeni, da gospodarstvo v neki točki deluje na krivulji možnih koristnosti.

Slika 6: Krivulja možne koristnosti

Legenda:

UU – krivulja možnih koristnosti

Vir: Katz, Rosen, 1998, str.389.

Krivulja možnih koristnosti je mesto, kjer so točke Pareto učinkovite. Točke, ki so znotraj krivulje pa niso Pareto učinkovite. Premik, ki izboljša koristnost ene osebe, ne da bi s tem prizadel drugo lahko imenujemo tudi Paretovo izboljšanje. Tako izboljšanje je na primer premik iz točke q v točko r . Enako velja za premik iz točke r v točko z . Paretovo izboljšanje je možno le na mestih, znotraj krivulje možnih koristnosti.

Pri analizi prve najboljše možnosti predpostavljamo, da na trgu vlada popolna konkurenca¹⁵. V primeru, da popolne konkurence ne moremo zagotoviti, mora vmes poseči država tako, da dobi popolno konkurenčne rezultate. Gospodarstvo se sestoji v celoti iz osebkov, ki cene povzemajo. V kolikor obstaja na trgu popolna konkurenca, se sredstva razporejajo najučinkoviteje avtomatično, brez centralnih navodil.

Za natančno dokazovanje teorije prve najboljše možnosti bi potrebovali visoko matematiko, lahko pa se zadovoljimo z intuitivno razlago. Dokazati moramo, da je v primeru, da se vedemo kot osebki, ki cene povzemajo, alokacija sredstev v potrošnji in proizvodnji Pareto učinkovita.

3.1.1 Učinkovitost v potrošnji

Analiza učinkovitosti v potrošnji predpostavlja, da je ponudba proizvodov fiksna, zato je tudi količina vložkov, ki je potrebna pri izdelavi proizvoda, fiksna. Pri popolni konkurenci vsi osebki za enak proizvod plačujejo isto ceno. Oseba *A* in *B* plačata za kruh kot tudi za vino isto ceno. Iz tega sledi odgovor, kaj mora oseba *B* narediti, da maksimira svojo koristnost:

$$MRS_{vk}^{Kajn} = \frac{P_k}{P_v}$$

Podobno tudi oseba *A* maksimizira svojo koristnost:

$$MRS_{vk}^{Abel} = \frac{P_k}{P_v}$$

Iz tega sledi:

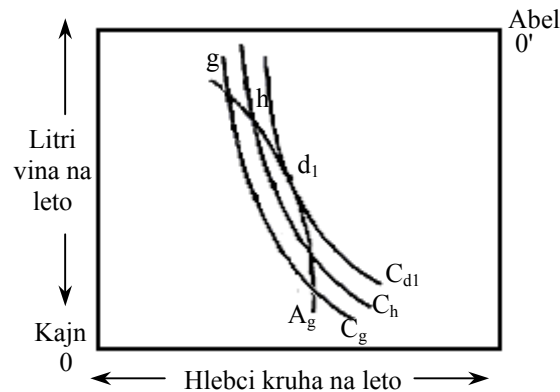
$$MRS_{vk}^{Kajn} = MRS_{vk}^{Abel}$$

Enakost mejnih stopenj substitucije je pogoj za učinkovitost v potrošnji.

Če predpostavimo, da ni produkcije, lahko proces menjave med dvema posameznikoma, analiziramo s pomočjo škatlastega diagrama. Možen rezultat prostovoljne menjave bo predstavljen s pogodbeno krivuljo, na kateri sta indiferenčni krivulji dveh posameznikov med seboj tangentni (Estrin, Laidler, 1995, str.421). Ta problematika bo predstavljena v nadaljevanju s pomočjo diagramov.

¹⁵ Značilnosti popolne konkurence in popolnokonkurenčnih trgov so opisane v uvodu.

Slika 7: Prikaz učinkovite alokacije v potrošnji – položaj Kajn se izboljša ne da bi se poslabšal položaj Abela

Legenda:

A_g – indiferenčna krivulja Abela	g – začetno ravnotežje
C_g – indiferenčna krivulja Kajn	h – novo ravnotežje
C_h – izboljšana indiferenčna krivulja Kajn	d_1 – točka alokativno učinkovite potrošnje
C_{d1} – najvišja indiferenčna krivulja Kajn	

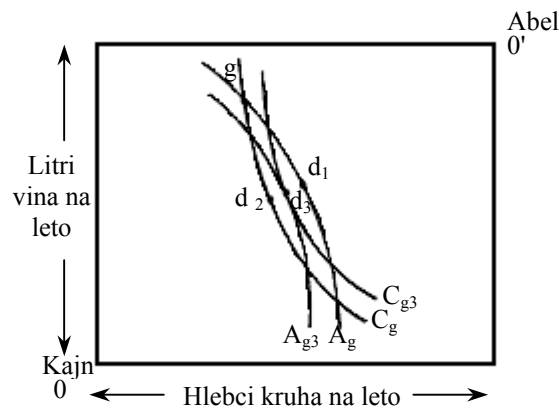
Vir: Katz, Rosen, 1998, str. 380.

Predpostavljajmo, da je začetna razporeditev kruha in vina v točki g . C_g je indiferenčna krivulja Kajn, A_g pa indiferenčna krivulja Abela. Obe gresta čez točko g .

Nato se vprašamo ali lahko razporedimo kruh in vino tako, da se izboljša položaj Kajn ne da bi se pri tem poslabšal položaj Abela? Iz diagrama lahko vidimo, da je točka h na taki lokaciji. Kajn položaj se je izboljšal, ker indiferenčna krivulja C_h predstavlja višjo koristnost od krivulje C_g . Na drugi strani pa se položaj Abela ni poslabšal, ker ostaja na prvotni indiferenčni krivulji, A_g . Kajn lahko povečuje svojo blaginjo ne da bi s tem prizadel Abelovo toliko časa, dokler še ostaja na krivulji A_g . Proces se lahko nadaljuje dokler se Kajnova indiferenčna krivulja še dotika Abelove indiferenčne krivulje, to je v točki d_1 . Po točki d_1 , pa izboljšanje položaja ene osebe vodi v poslabšanje položaja druge.

Podobno bi lahko predstavili izboljšanje Abelovega položaja ter poslabšanje Kajnovega, le da bi morali prestaviti Abelovo indiferenčno krivuljo levo navzdol.

Slika 8: Prikaz iskanja učinkovitosti v potrošnji

Legenda:

A_g – indifferenčna krivulja Abela	g – začetno ravnotežje
C_g – indifferenčna krivulja Kajna	d_1 – Abelova indifferenčna krivulja
A_{g3} – izboljšana indifferenčna krivulja Abela	d_2 – izboljšanje položaja Abela
C_{g3} – izboljšana indifferenčna krivulja Kajna	d_3 – točka učinkovitosti v potrošnji

Vir: Katz, Rosen, 1998, str. 381.

Do zdaj smo govorili o izboljšanju položaja ene osebe, ne da bi s tem poslabšali položaj druge. Pridemo pa lahko tudi do situacije, kjer se izboljša položaj tako eni, kot drugi osebi. V točki d_3 je Kajnov položaj boljši kot v točki d_2 (je na višji indifferenčni krivulji) prav tako je boljši položaj Abela, ki je tudi na višji indifferenčni krivulji. Točka d_3 , je točka učinkovitosti v potrošnji. V tej točki je namreč nemogoče izboljšati položaj katerekoli osebe, ne da bi s tem poslabšali položaj druge osebe. Točko g , ki predstavlja začetno presečišče med indifferenčno krivuljo Abela in Kajnov, je poljubno izbrana.

Krivuljo, ki povezuje vse točke učinkovite potrošnje v Edgeworthovem škatlastem diagramu, imenujemo pogodbeno krivulja. Le ta poteka od začetne točke (točke 0) Kajna, do začetne točke Abela (točke 0'). Potrebno je vedeti, da je alokacija učinkovita v potrošnji takrat, ko sta indifferenčni krivulji Abela in Kajna tangenti.

Pri zgornji analizi smo gledali premik iz ene točke v drugo kot realokacijo. Na te premike pa lahko gledamo tudi s strani blagovne menjave, kjer na primer Kajn menja neko količino vina za neko količino kruha, ki ga dobi v zameno od Abela. Tako si lahko tudi pogodbeno krivuljo predstavljamo kot krivuljo menjave med Kajnom in Abelom, ki nastane zaradi prekupčevanja.

3.1.2 Učinkovitost v proizvodnji

Pri vzpostavljanju učinkovitosti v proizvodnji se srečujemo z variabilnimi količinami proizvodov, saj lahko vložke (npr. delo in kapital) v proizvodnji menjamo. Vsa podjetja se srečujejo z isto ceno dela in kapitala. Za minimiziranje svojih stroškov morajo podjetja izenačiti mejno stopnjo tehnične substitucije z razmerjem med ceno dela in kapitala.

$$MRTS_{KL}^{pekarna} = \frac{w}{r}$$

Enako mora storiti tudi pridelovalec vina:

$$MRTS_{KL}^{vinarna} = \frac{w}{r}$$

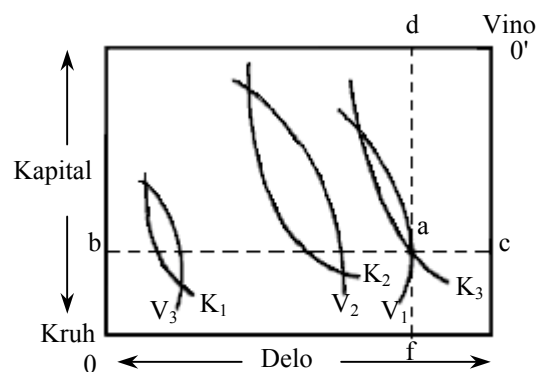
Iz tega sledi:

$$MRTS_{KL}^{vinarna} = MRTS_{KL}^{pekarna}$$

Izenačenje mejnih stopenj tehnične substitucije je potreben pogoj za produkcijsko učinkovitost.

Predpostavljajmo, da imamo na razpolago dva produkcijska faktorja za delo (L) in kapital (K), za proizvodnjo vina in kruha. Celotna količina vsakega vložka, ki je na razpolago v gospodarstvu, je fiksna. Pri predstavitvi te situacije si bomo pomagali z Edgeworthovim škatlastim diagramom.

Slika 9: Edgeworthov škatlasti diagram za proizvodnjo

Legenda:

- V₁ – Indiferenčna krivulja za proizvodnjo vina
- V₂ – Višje ležeča indif. krivulja za proizv. vina
- V₃ – Najvišja indif. krivulja za proizv. vina

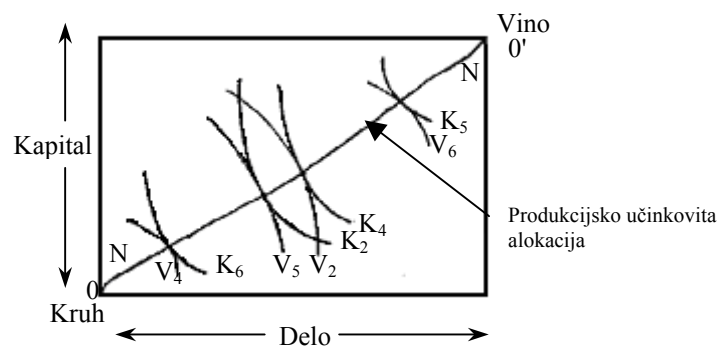
- K₁ – Indiferenčna krivulja za proizvodnjo kruha
- K₂ – Višje ležeča indif. krivulja za proizv. kruha
- K₃ – Najvišje ležeča indif. krivulja za proizv. kruha

Vir: Katz, Rosen, 1998, str.384.

Dolžina Edgeworthovega diagrama predstavlja količino dela, širina pa količino kapitala. Količina produkcijskih faktorjev, potrebnih za izdelavo kruha, je merjena od točke 0, za izdelavo vina pa od 0'. V točki a je za produkcijo kruha potrebnih Of enot dela in Ob enot kapitala, za produkcijo vina pa $0'd$ enot dela in $0'c$ enot kapitala.

Produksijsko tehnologijo za vsak proizvod lahko opredelimo z izokvanto¹⁶. Na zgornji sliki lahko vidimo izokvante za proizvodnjo kruha in vina. Izokvanta za kruh je označena s K , izokvanta za vino pa z V . Izokvante, ki so postavljene desno navzgor predstavljajo večjo količino kruha, tiste, ki pa so locirane levo navzdol pa predstavljajo večjo količino vina. V primeru, da želimo povečati količino enega proizvoda, moramo količino drugega proizvoda zmanjšati.

Slika 10: Prikaz produkcijske učinkovitosti

Legenda:

- NN – Krivulja produkcijsko učinkovite alokacije
- V – Indiferenčna. krivulja za proizvodnjo vina
- K – Indiferenčna krivulja za proizvodnjo kruha

Vir: Katz, Rosen, 1998, str. 385.

Alokacija je produkcijsko učinkovita, kadar obstaja edina možnost za povečanje proizvodnje nekega proizvoda za zmanjšanje drugega proizvoda. MRTS predstavlja naklon izokvant. Točka, v kateri sta izokvanti obeh proizvodov tangenti, predstavlja enakost obeh MRTS. To pomeni, da sta v tej točki naklona izokvant enaka. Na sliki je to vidno v točki k .

3.1.3 Paretova učinkovitost - alokacijska učinkovitost

Paretova učinkovita alokacija mora biti učinkovita v potrošnji (nahajati se mora na pogodbeni krivulji) in proizvodnji (nahajati se mora na krivulji proizvodnih možnosti). Paretova učinkovit rezultat pa mora biti alokacijsko učinkovit.

¹⁶ Izokvanta je krivulja enake produkcije.

Točka f je na krivulji poljubno izbrana. Proizvodnja kruha znaša $0t$, proizvodnja vina pa $0u$. Po definiciji predstavlja MRT_{vk} v točki f naklon krivulje PP , ki je enak naklonu tangente B_1 . Točka f je točka proizvodne učinkovitosti. Da bi našli še točko učinkovitosti v potrošnji si pomagamo tako, da narišemo Edgeworthov škatlasti diagram. Dolžino diagrama predstavlja $0t$ kilogramov kruha, širino pa $0u$ litrov vina. Točko učinkovitosti v potrošnji dobimo tako, da narišemo Abelove in Cainove indiferenčne krivulje. Nato poiščemo točko, kjer sta si indiferenčni krivulji tangenti. Iz slike je razvidno, da se točke učinkovite potrošnje nahajajo na krivulji Of .

Postavlja se vprašanje ali so vse točke na krivulji Of Pareto učinkovite? Odgovor je: »NE«. Zgoraj predstavljeni pogoj za Pareto učinkovitost pravi, da se morata izenačiti mejni stopnji substitucije obeh potrošnikov, z mejno stopnjo transformacije. Pogodbena krivulja zagotavlja le izenačenje mejnih stopenj substitucije. Tako lahko v točki v vidimo, da sta mejni stopnji substitucije med seboj izenačeni in nista enaki mejni stopnji transformacije, saj krivulja B_2 ni vzporedna krivulji B_1 . V točki p , pa lahko vidimo izenačenost mejnih stopenj substitucije z mejno stopnjo transformacije. Krivulja B_3 je vzporedna krivulji B_1 . Tako lahko zaključimo, da je točka p Pareto učinkovita.

Za točko p ni nujno, da je edina točka, ki je Pareto učinkovita. Na krivulji Of se lahko pojavi še kakšna druga točka, v kateri se mejni stopnji substitucije izenačita z mejno stopnjo transformacije.

Prvi najboljši pristop za reševanje problemov predpostavlja, da je povpraševanje zagotovo znano. Konkurenca skupaj z maksimiranjem potreb posameznikov vodi do Pareto učinkovitega rezultata. To zaključuje demonstracijo analize prve najboljše možnosti.

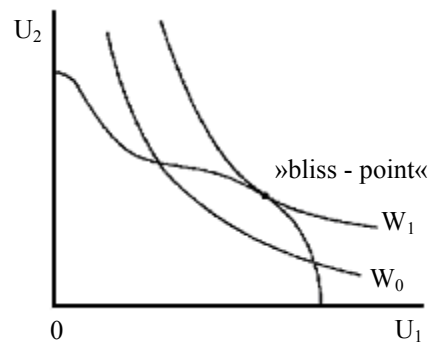
Pomembna implikacija pri teoriji prve najboljše možnosti je tudi ta, da cenovni sistem dovoljuje doseg Pareto učinkovitosti v totalni decentralizaciji. Nihče ne narekuje ljudem, naj si svoje mejne stopnje substitucije izenačijo z mejnimi stopnjami transformacije. Vsak potrošnik in vsak proizvajalec opazuje cene ter samostojno sprejema odločitve, ki maksimirajo njegovo blaginjo. Pogoj, ki je potreben za ohranitev učinkovitosti je narejen s pomočjo cen, ki poskrbijo za signale relativne redkosti za različne dobrine. Relativne cene dajejo vse potrebne informacije za učinkovito alokacijo sredstev, za doseg učinkovite alokacije pa poskrbi vsak posameznik.

3.2 Grafična predstavitev prve najboljše možnosti

Grafično predstavljamo teorijo prve najboljše možnosti s pomočjo Bergsonove funkcije družbene blaginje. Ta funkcija je prikazana kot niz indiferenčnih krivulj v koristljubnem okolju. Družbi le-ta omogoča, da izbere distribucijsko najboljšo alokacijo iz neskončnega niza

Paretovih učinkovitih alokacij. Bator je leta 1957 izbrano točko Paretove učinkovite alokacije poimenoval »bliss-point«, kar lahko prevedemo kot točka blaženosti, sreče, navdušenja,...

Slika 12: Prikaz prve najboljše možnosti

Legenda:

U_1 – koristnost osebe 1

U_2 – koristnost osebe 2

W_0 – nižja indiferenčna krivulja

Bliss-point – točka prve najboljše možnosti

W_1 – višja indiferenčna krivulja

Vir: Maloney, 1992, str. 108.

Točka Paretove učinkovite alokacije oz. »bliss-point« se nahaja v točki, kjer je indiferenčna krivulja tangenta na krivuljo proizvodnih možnosti. Ta točka predstavlja tudi prvo najboljšo možnost.

Funkcija družbene blaginje rangira družbene preference na podlagi alternativnih kombinacij individualnih preferenc. Ekonomistom omogoča, da primerjajo dve alokaciji ter nato izberejo eno, čeprav le ta vsebuje izboljšanje koristnosti ene osebe in poslabšanje koristnosti druge.

4. ANALIZA DRUGE NAJBOLJŠE MOŽNOSTI (Second best)

4.1 Predhodniki teorije druge najboljše možnosti

Najboljši pristop za opredelitev osnov teorije druge najboljše možnosti, je preučevanje vloge omejitev v ekonomski teoriji. To je tudi najboljši pristop za proučevanje intelektualne zgodovine teorije druge najboljše možnosti.

Lipsey in Lancaster sta za teorijo druge najboljše možnosti menila, da je to ponavljajoča se tema povojne literature. Vendar pa za njo ne moremo reči, da je to ponavljajoča se tema na splošno v ekonomiji, saj je teorija druge najboljše možnosti precej moderna tema. Lipsey in Lancaster navajata veliko predhodnikov obravnavane teme, ki so izhajali iz različnih področij

ekonomije. In sicer iz mednarodne trgovinske politike, industrijske politike ter iz davčnega področja. Zanimivo pa je dejstvo, da je bilo 9 od 10 omemb dejstev te teorije, znotraj kratkega obdobja in sicer med letoma 1950 in 1955. To je točno v obdobju, ko je Samuelson osnoval svoje delo Foundations.

Prvi prispevek k teoriji druge najboljše možnosti je po Lipsey in Lancaster prispeval A. Smithies v delu »The boundaries of the production and utility function« leta 1936. Smithies je menil, da je želja podjetij maksimirati dobiček. To pa podjetja dosežejo takrat, ko izenačijo mejne stroške z mejnim dohodkom faktorja.

Postavlja se vprašanje zakaj se je ideja o ovirani optimizaciji tako pozno razvila? Na začetku, v času razumskega optimizma v 18. stoletju in posebno s Smithom so krivične ustanove zniževale možno blaginjo družbe. Vendar pa, če bi le posameznik premagal čezmeren odnos sebičnih interesnih skupin, bi bili zmožni odstraniti te zapreke. Spopadali so se z nespremenljivimi danimi ovirami. Če je bil nekdo manj optimističen, je lahko videl nemarnost državnikov in razlog zakaj najugodnejši družbeni položaj ni dosežen. Vendar pa je bilo to zaradi pomanjkanja informacij in časovnih ovir guvernerjev težko ugotoviti.

Prva prava omejitev v ekonomskem razmišljanju je preizkus na populaciji in prihodku na osebo, ki izvira iz pojemajočih donosov v kmetijstvu in pridelavi hrane. Ta pristop je predstavil Malthus leta 1797, bolj znan pa je postal z Ricardom. Pomembno je vedeti, da so pojemajoči donosi v kmetijstvu ovira za razvoj družbe in ne ovira naložena na kakršnokoli dejanje prostovoljne optimizacije.

Tudi v manj optimističnem 19. stoletju so številne družbene omejitve opisovali številni klasični avtorji. Tako je na primer omejitve v kapitalizmu opisoval Marx. Vendar pa so vse omejitve razdeljene na ustrezen optimizacijski problem. Z neoklasično revolucijo se je v ekonomiji začelo intenzivno razčlenjevati individualno optimizacijo. Vendar pa je zanimivo, da je vedno šlo za optimizacijo brez omejitev.

Znano je, da proračunske omejitve za maksimiranje koristnosti v potrošnji niso bile eksplicitno predstavljene pred Slutskyjem. Če so se neoklasiki sploh srečevali z ovirami, so bile to družbene ovire klasikov. Omenjene so bile kot zapreke, ki jih morajo premagati in ne kot omejevalni dejavniki. Tako je Menger menil, da so količine potrošnih dobrin omejene le z velikostjo človeškega znanja ter s človeško kontrolo nad temi stvarmi.

Omejenost gospodarske optimizacije niso razjasnili niti matematično nadarjeni ekonomisti. Walras je zagotovo analiziral vlogo ponudbe v splošnem ravnotežnem modelu, kljub temu, da se je sprva izogibal analiziranju ovir, nastalih ob proizvodnji. Marshall se je izogibal jasnemu predstavljanju proračunskih omejitev z analiziranjem koristnosti denarja oz prihodkov. Pareto je bil prvi, ki je predstavil omejitve v individualni optimizaciji in jih je obsežno uporabljal v nadaljnjih analizah.

Od ekonomistov poznega devetnajstega stoletja je bil najbolj opazen Wieser¹⁷, ki je strmel k optimizaciji ter zraven postavljaj tudi omejitve. Wieser in Robbins sta najverjetneje oblikovala enega od predpogojev za hiter sprejem metode omejene optimizacije v ekonomski analizi v 30. in 40. letih dvajsetega stoletja.

S proučitvijo vloge omejitev v ekonomski teoriji, smo prišli do začetkov teorije druge najboljše možnosti, ki so bili vpeljani s Paretom, Marshallom in še posebno s Pigoujem. Ideja teorije je bila vedno umaknitev vseh omejitev ter nato dosega optimuma. Prav iskanje optimuma s pospeševanjem nekaterih korakov naprej proti optimumu je opisoval Little, ki je bil eden od začetnikov teorije druge najboljše možnosti in se je iz teorije norčeval češ, da je »postopna« ekonomija blaginje. Le z eno izjemo, ima celotna literatura blaginje ali davkov pred 30. leti dvajsetega stoletja, »postopen« značaj.

Ves čas je teoriji manjkala tehnika Lagrangeovega multiplikatorja. Ta tehnika je prisilila teoretike k eksplicitni predstavitvi omejitev. Le z uporabo Lagrangeovih multiplikatorjev lahko razložimo variiranje števila omejitev. Ta tehnika je v ekonomijo prišla relativno pozno. Prvi jo je uporabil F. Ramsey v letu 1927 nato pa leta 1931 še H. Hotelling. Prvo monografsko literaturo z naslovom Value and Capital, ki je vsebovala matematične dodatke, je leta 1939 izdal Hicks. S Samuelsonovim delom Foundations leta 1947 pa je tehnika Lagrangeovega multiplikatorja doživela svoj višek. Brez vpeljave njegovega multiplikatorja, ne bi dovolj dobro spoznali vloge omejitev v ekonomski teoriji in obratno.

Edgeworth, ki je predstavil indiferenčne krivulje v svojem delu Mathematical Psychics leta 1881, ni niti poizkusil analizirati omejene optimizacije. Po Edgeworthu sta se z matematično ekonomijo ukvarjala še Auspitz in Lieben, ki sta jasno označila omejenost. Fisher je govoril o danih količinah in danih prihodkih, vendar le kot predpostavka njegove analize.

Pareto prevzame Edgeworthove indiferenčne krivulje ter jih ekstenzivno uporablja. Pripravi pa tudi osnove za omejeno optimizacijo in sicer tako, da predstavi koncept transformacijske krivulje za neomejeno maksimiranje koristnosti. Vendar pa pri tem ni uporabljal Lagrangeovega multiplikatorja, zato pomembnost omejenosti ni dobro izražena. Pareto namesto Lagrangeovega multiplikatorja uporablja številne oblike celotne diferenciacije. Razvije pa tudi pogoje za optimum, ki so bili v okrnjeni verziji predstavljeni že leta 1908 v delu Barone. Celotno pa so bili pogoji razviti šele v 30. letih dvajsetega stoletja.

Tudi ko se je metoda omejene optimizacije že zasedla v ekonomski teoriji, se pojavijo dela, ki metodo Lagrangeovega multiplikatorja ne upoštevajo. Tako je bil že v naprej pokopan znani Slutskyjev članek o teoriji potrošnikovega povpraševanja prav zaradi neuporabe Lagrangeovega multiplikatorja. Sir John Hicks predstavi to metodo v dodatku knjige Value And Capital ter s tem poenostavi razlago in končno predstavi vlogo omejitev. Že pred

¹⁷ Friderich von Wieser (1851-1926) – Sprva se je izobraževal na področju sociologije, nato pa se je pridružil Avstrijski šoli ekonomije, kjer je skupaj z Bohm-Bawerekom vodili naslednjo generacijo Avstrijske šole (Mises, Hayek, Shumpeter). Njegova največja prispevka sta teorija imputacije in teorija alternativnih stroškov.

Hicksom je metodo Lagrangeovih multiplikatorjev v teoriji povpraševanja uporabljal še Hotelling.

Prva znana uporaba Lagrangovega multiplikatorja in s tem prvi prispevek teoriji druge najboljše možnosti je članek Ramseya z naslovom »A contribution to the Theory of Taxation« iz leta 1927. Za začetnika uporabe omejitev ponavadi postavimo Samuelsona, ki je napisal članek Welfare Economics and International Trade, v katerem govori o trgovanju med dvema posameznikoma.

Prve ideje teorije druge najboljše možnosti so se začele pojavljati v medvojnem obdobju. Pred tem so lahko ekonomisti prebirali in razlagali Pareta. Ideja, ki se je pojavila v zgodnjih letih dvajsetega stoletja izpostavi, da lahko institucija, za katero velja, da je neoptimalna v primeru statičnih pogojev, lahko optimalna v primeru dinamičnih pogojev. Tako je Shumpeter videl monopol kot proizvodno naraščajočo inovacijo. Vendar pa take ideje ne moremo smatrati kot zgodnje različice teorije druge najboljše možnosti.

Kot prvi argument teorije druge najboljše možnosti lahko štejemo Misesovo¹⁸ močno izjavo ki pravi, da vsako osamljeno dejanje intervencije na tržnem mehanizmu vodi do potrebe po predstavitvi nadaljnjih intervencij. Na primer: če postavimo ceno pod ravnotežno, se tržne cenovne zadeve poslabšajo. Namesto da bi postajale dobrine cenejše za potrebe potrošnikov, dobrine v celoti izginjajo s trga. Mises zaključuje, da je lahko le kapitalizem na eni strani ter na drugi socializem, vse kar je vmes pa ne more obstajati. Vsekakor predstavlja ta misel impulz za nadaljnji razvoj teorije druge najboljše možnosti. To idejo je prevzel Hayek¹⁹ in jo predstavil še v angleščini v delu »The Road to Serfdom« leta 1944. To delo je nedvomno prispevek stvaritvi dvomov v »postopni ekonomiji blaginje«, ki sta jo omenila Lipsey in Lancaster kot začetni poizkus teorije druge najboljše možnosti.

Avstrijska šola je prva poizkusila formulirati splošne principe gospodarske politične neodvisnosti od posebnih političnih problemov. Osnove, ki jih je napisal Braun leta 1929 razpravljajo le o učinkovitosti v določenih vrstah zadev. Vendar pa pri njem ne pride do konflikta med cilji, ki ležijo v osrčju drugega najboljšega optimuma. Drugo razpravo o tej temi je napisal matematično nagnjen Oskar Morgenstein v delu z naslovom »Die Grenzen der Wirtschaftspolitik« iz leta 1934. Tu Morgenstein predstavi natančne pogoje za drugo najboljšo optimizacijo. Morgenstein pravi, da je za dosego določenega cilja potrebno doseči določene pogoje, na primer pri maksimiranju menjave z drugo državo bi bilo najbolje vpeljati svobodno menjavo. Vendar pa v praksi to ni lahko narediti, ker imamo za posledico stranske učinke npr. uničenje pomembne skupine populacije, ki bi jo morala država zaščititi. Ta potreba po zaščiti tako postane del podatkov, na podlagi katerih lahko sklepamo o nepopolni

¹⁸ Ludwig von Mises (1881-1973) – Bil je pripadnik avstrijske šole ekonomije, kjer je vse življenje tudi poučeval.

¹⁹ Friedrich August von Hayek (1899-1992) – Najbolj eminenten predstavnik avstrijske moderne ekonomije, ki je svoje ideje širil tudi v angleško govoreče dežele. Med drugim je bil tudi učenec Misesa.

realizaciji problema vpletenega v dosego drugega najboljšega optimuma. Morgenstein še poudari, da gospodarska politika poizkuša doseči vse prve najboljše pogoje.

Nematematični ekonomist, ki je prvi verbalno zapisal teorijo druge najboljše možnosti je Viner. Njegovo delo je bilo objavljeno leta 1931, s katerim prehitil Lipseyja in Lancastra za pet let. To pa je bilo objavljeno v neki neugledni reviji, ki je ne moremo izslediti. O njegovem delu vemo le iz omenjanja G. Haberlerja v delu »Der internationale Handle« iz leta 1933. Heberler je tudi zadnji ekonomist, ki omenja zgodnje začetke snovanja teorije druge najboljše možnosti. Heberler zavrne Vinerjevo prvo pravilno verbalno izjavo teorije druge najboljše možnosti in prvi izpostavi »nepričakovano smer spremembe«. Ideja pravi, da je že vsak najmanjši korak proti prvi najboljši možnosti boljši, kot noben. Zato ni čudno, da se je splošna teorija druge najboljše možnosti razvila v Angliji pod fascinirajočo Marshalliansko tradicijo, ime pa ji je postavil Nobelov nagrajenec Meade (Bos, Seidl, 1986, str. 237).

Razlog, za razvoj teorije druge možnosti, je njena destruktivna implikacija za Pigojev postopni intervencionizem. Veliko znanje, ki je potrebno za določitev druge najboljše možnosti, je onemogočilo enostavno priporočilo blaginje snovalcem gospodarske politike.

Po letu 1970 je teorija druge najboljše možnosti doživela presenetljiv visok uspeh. Na splošno so omejitve, ki so postavljene od zunaj, razlog za iskanje drugega najboljšega optimuma v normativnih problemih gospodarske politike.

4.2 Značilnosti teorije druge najboljše izbire

Osnovni teorem teorije druge najboljše možnosti pravi:

- če ne moremo doseči vseh pogojev za Paretov optimum, potem ni nujno, da bo druga možnost dovolj dobra, ki bi zadovoljila te pogoje,
- na splošno je za dosego drugega najboljšega optimuma potrebno kršiti vse pogoje za Paretov optimum (Jha, 1998, str. 44).

Eden od pristopov definiranja območja teorije druge najboljše možnosti, je upoštevanje vloge različnih omejitev v ekonomski teoriji. V splošnem ekonomskem problemu maksimizacije je funkcija najvišji predmet najmanj ene omejitvi. Na primer, v enostavni ekonomiji blaginje, je funkcija blaginje najvišji predmet omejitve, ki je izražena s transformacijsko krivuljo.

Teorija Paretovega optimuma se ukvarja s pogoji, ki morajo biti izpolnjeni z namenom maksimiziranja nekaterih funkcij, ki so predmet številnim zadregam in so na splošno smatrane kot samoumevne. Obstaja veliko število možnih omejitev, ki vplivajo na Paretianski optimizacijski problem. Te omejitve variirajo od naravnih, kot sta na primer nedeljivost in meja produkcijske funkcije, do politično narejenih, kot sta na primer davek in podpora.

Na splošno ne obstaja logična meja med omejitvami, ki se pojavljajo pri Paretovi teoriji in omejitvami, ki so prisotne le pri teoriji druge najboljše možnosti. Rečemo lahko le, da so pri teoriji Paretovega optimuma določene omejitve in pogoji potrebni za maksimiranje nekaterih funkcij. Pri teoriji druge najboljše možnosti je priznana še najmanj ena omejitev naknadno poleg obstoječe, ki izvira iz teorije Paretovega optimuma. Ta omejitev preprečuje zadovoljitev najmanj enega od Paretovih pogojev.

Pomembno je vedeti, da bo imel vsak posamezen splošno ravnotežni sistem, le z enim Paretovim optimumom mnogo drugih, najboljših optimalnih pozicij. To je zato, ker je mogočih več drugih najboljših položajev za katerokoli skupino omejitev.

4.2.1 Dva načina reševanja problema

Pri teoriji druge najboljše možnosti reševanja problema, poznamo dva različna načina. Eden od pristopov je, da poiščemo dodatne omejitve tistim, ki nastopajo v Paretovem optimumu ter nato raziščemo naravo pogojev, ki morajo biti zagotovljeni za doseg druge najboljše možnosti. Nato primerjamo še pogoje s tistimi, ki bi dosegli Paretov optimum.

Drugi pristop je tisti, ki ga je uporabljal profesor Meade. Le ta pravi, da je treba predvideti obstoj velikega števila davkov, tarif, monopolov,... ter nato preiskati v fazi spreminjanja kateregakoli od njih. Zato se Meade ukvarja s sistemom, ki vsebuje veliko sil. Predpostavlja, da se ena izmed njih nenehno spreminja, medtem ko druge ostajajo nespremenjene. Nepomembno bi se bilo spraševati, kateri od pristopov je boljši. Prvi pristop je bolj primeren za sistematična preučevanja osnovnih principov teorije druge najboljše možnosti, Meadeov pristop pa je boljši pri proučevanju problemov aktualnih politik v svetu, kjer obstaja mnogo nepopolnosti in jih lahko le nekaj odstranimo kadarkoli.

4.3 Predstavitev splošnega teorema druge najboljše možnosti

V mnogih sodobnih delih iz različnih področij ekonomske teorije se pojavlja ena pomembna podobnost. Če se bolj podrobno poglobimo v to literaturo, lahko zasledimo, da je mnogo avtorjev ponovno odkrilo teorijo prve najboljše možnosti. Ta teorija je v bistvu jedro osnovne teorije druge najboljše možnosti.

Znano je, da je potrebno za vzpostavitev Paretovega optimuma izpolniti vse njegove pogoje. Osnovni teorem teorije druge najboljše možnosti pa trdi, da če eden od Paretovih pogojev ne more biti izpolnjen, potem je lahko optimalna situacija vzpostavljena le z ločitvijo od drugih Paretovih pogojev. Optimalno doseženo situacijo lahko imenujemo kot drugi najboljši optimum, ker je dosežena na podlagi določenih omejitev, ki preprečujejo doseg Paretovega optimuma.

Splošen teorem druge najboljše možnosti pravi, da v primeru, da eden od Paretovih optimumov ne more biti izpolnjen, lahko drugo najboljšo možnost dobimo le z ločitvijo od vseh drugih optimalnih pogojev. Pomembno je vedeti tudi to, da na splošno ne moremo reči nič o smeri oz. o velikosti odklona druge najboljše možnosti od optimalnih pogojev. V primeru, da v eni državi, centralna avtoriteta obdavči z davkom nakup ene dobrine in povrne vir dohodka kupcu v obliki darila, potem je namen takega davka deformirati relativne cene. Vse kar lahko na splošno rečemo o tem je, da je dan obstanek in stalnost takega davka. Drugo najboljšo možnost lahko dosežemo z obdavčevanjem sistema obdavčevanja in podpore na vse druge proizvode. Zahtevani davek na nekatere proizvode, lahko presega dane davke na druge proizvode, lahko pa je tudi manjši. Vendar pa je bolje, da je na ostale proizvode dana podpora in ne davek. (Farell, 1973, str. 145).

Iz gornjega sledi, da za nobeno situacijo, ki ne izpolnjuje Paretovih pogojev ne moremo reči, da je boljša od druge. Še posebno pa ne drži, da je situacija v kateri so vsi odkloni od optimuma enako veliki in usmerjeni v isto smer, boljša od situacije v kateri naklon variira v smeri in velikosti. Nobenega razloga ni, da bi bil položaj države, v kateri je stopnja monopola v vsej industriji enaka, boljši od položaja države v kateri stopnja monopola znotraj industrije variira.

Tako se temeljno načelo teorije druge najboljše možnosti glasi, da ko je eden ali več pogojev za Paretov optimum kršenih, ni nujno res, da bo druga najboljša situacija bolj optimalna od deformirane situacije. Posledica tega načela je, da ni mogoče a priori napovedati, ali bo nadomestitev ene kršitve Paretovih pogojev z drugo kršitvijo situacijo izboljšalo ali poslabšalo. Druga posledica tega načela pa je, da odprava ene kršitve pogojev za Paretov optimum ne pomeni nujno izboljšanje situacije in da uvedba nove kršitve, ne pomeni nujno poslabšanje situacije. To pomeni, da v svetu, kjer imamo opravka z nepopolno konkurenčnimi trgi, deformacijami na proizvodnih in faktorskih trgih in omejitvami proste trgovine, odprava ene ali več omejitev ne pomeni nujno izboljšanje situacije. Prav tako tudi uvedba ene ali več novih omejitev, ne pomeni nujno poslabšanje situacije, ampak lahko, paradoksalno, celo izboljšajo situacijo (Gandolfo, 1994, str. 142-143).

4.4 Empirična predstavitev teorije druge najboljše možnosti

Predstavila bom splošen teorem druge najboljše možnosti, ki sta ga opisala Lipsey in Lancaster. Proučevala sta nekaj funkcij:

$$(1) F(x_1 \dots x_n)$$

Najprej je potrebno maksimirati (minimizirati) predmet danim silam oz pritiskom:

$$(2) \Phi(x_1 \dots x_n) = 0$$

To je formulacija situacije z mnogo možnostmi v ekonomski analizi. Znani pogoji prvega reda za Pareto optimum so:

$$(3) \quad F_i - \lambda \Phi_i = 0 \quad (i = 1, \dots, n)$$

Pri izločitvi Lagrangeovega multiplikatorja λ dobimo:

$$(4) \quad \Omega^i = \frac{F_i}{F_n} - \frac{\Phi_i}{\Phi_n} = 0 \quad (i = 1, \dots, n-1)$$

Zgornja enačba predstavlja pogoje prvega reda za doseg Paretovega optimuma. Z vpeljavo dodatne omejitve, ki preprečuje doseg vsaj enega od Paretovih pogojev, dobimo naslednji izraz:

$$(5) \quad \Psi = \frac{F_1}{F_n} - k \frac{\Phi_1}{\Phi_n} = 0 \quad (k \neq 1)$$

Sedaj je potrebno maksimirati (minimirati) začetno funkcijo (1) kot tudi v funkcijo (5) in (2). Da bi to lahko storili, so izoblikovali Lagrangeanov izraz:

$$(6) \quad F - \lambda' \Phi - \mu \Psi$$

Multiplikatorja λ' in μ sta oba različna od multiplikatorja λ . Pri poenostavitvi zgornjega izraza predpostavljamo, da je k konstanta. To pa prinese nov pogoj prvega reda:

$$(7) \quad F_i - \lambda' \Phi_i - \mu \left\{ \frac{F_n F_{1i} - F_1 F_{ni}}{F_n^2} - k \frac{\Phi_n \Phi_{1i} - \Phi_1 \Phi_{ni}}{\Phi_n^2} \right\} = 0 \quad (i = 1, \dots, n)$$

Zgornjo formulo lahko zapišemo še kot:

$$\frac{F_i}{F_n} = k_i \frac{\Phi_i}{\Phi_n} \quad i = 1, \dots, n; k_1 = k; k_n = 1$$

Ker se na splošno k_2, \dots, k_{n-1} med seboj, od k ter od enote razlikujejo, Lipsey and Lancaster zaključita naslednje. Če postavimo še eno dodatno oviro, za katero velja $\Omega^i \neq 0$ za $i = j$, potem bo maksimum (minimum) predmeta F pri obeh ovirah Φ in $\Omega^i \neq 0$ tak, da ne bo izpolnjen nobeden od še dosegljivih Paretovih optimumov ($\Omega^i = 0, i \neq j$). V njihov dokaz je izraz $j = 1$ v zgornji enačbi.

Če izraz $\frac{F_n F_{li} - F_1 F_{ni}}{F_n^2}$ označimo kot Q_i ter izraz $\frac{\Phi_n \Phi_{li} - \Phi_1 \Phi_{ni}}{\Phi_n^2}$ kot R_i , lahko zgornjo enačbo zapišemo kot:

$$(8) \frac{F_i}{F_n} = \frac{\Phi_i \left[1 + \frac{\mu}{\lambda'} (Q_i - kR_i) \right]}{\Phi_n \left[1 + \frac{\mu}{\lambda'} (Q_n - kR_n) \right]}$$

To so pogoji za doseg drugega najboljšega položaja z danimi omejitvami, ki so podani v točki (5).

Pogoji za drugo najboljšo možnost bodo enaki ekvivalentnim Paretovim pogojem, če bo veljalo:

$$\frac{1 + \frac{\mu}{\lambda'} (Q_i - kR_i)}{1 + \frac{\mu}{\lambda'} (Q_n - kR_n)} = 1$$

To pa bo le takrat ko bo:

- $\mu = 0$
- $\mu \neq 0, Q_i - kR_i = Q_n - kR_n$

Prvi od teh pogojev ne velja. V primeru, da bi veljal, bi bil pri $i = 1$, $\frac{F_1}{F_n}$ enak $\frac{\Phi_1}{\Phi_n}$, kar je v nasprotju z omejitvenimi pogoji v točki (5). Iz lastnosti izrazov Q_i , Q_n , R_i , R_n je razvidno, da ne vemo na splošno nič o njihovih predznakih, kaj šele o njihovih velikostih, zato ne moremo trditi ali je drugi pogoj zadovoljen.

Predpostavljajmo, da velja: $Q_n = \frac{F_n F_{li} - F_1 F_{ni}}{F_n^2}$. Če je F koristnostna funkcija, potem lahko

trdimo, da sta F_l in F_n pozitivna, F_{ni} negativen, znak F_{ln} pa je lahko tako pozitiven kot negativen. Tudi v primeru, da bi bil F_{ln} negativen, bi bil Q_n še vedno nedoločen (odvisen bi bil od, kateri izraz je večji ali negativen ali pozitiven). Pri proučevanju Q_i , za katerega velja $i \neq n$, je nedoločenost še večja. Imamo namreč dva izraza F_{li} in F_{ni} , ki imata lahko tako pozitiven kot negativen predznak.

Podobno kot za znak Q lahko razmišljamo tudi za znak R . Na splošno se bodo zato pogoji za drugo najboljši optimum z opredeljenimi omejitvami v točki (5) razlikovali od ustreznih pogojev za doseg Paretovega optimuma.

Splošni pogoji za doseg drugega najboljšega optimuma na podlagi zgornje analize bodo tipa

$$\frac{F_i}{F_n} = k_i \frac{\Phi_i}{\Phi_n}, \text{ pri čemer } k_i \neq k_j \neq 1, \text{ tako da velja } \frac{F_i}{F_j} = \frac{\phi_i}{\phi_j}, \frac{F_i}{F_j} \neq \frac{F_k}{F_j}, \frac{\phi_i}{\phi_j} \neq \frac{\phi_k}{\phi_j}.$$

4.4.1 Obstoj druge najboljše rešitve

Da obstaja druga najboljša rešitev pri dani situaciji, ki vsebuje omejitve, vidimo v primeru, ko imamo Paretov optimum v katerem ima F maksimum (minimum). Z umaknitvijo ovir mora imeti izraz (6) tudi pravi maksimum oz. minimum. Funkciji F in Φ imata vedno rešitev, ki zadovolji enostaven pogoj prvega reda za doseg Paretovega optimuma. Če pogoj prvega reda, o obstoju druge najboljše rešitve prinese težave, so le-te dokaj nepremagljive v primeru pogojev drugega reda. Predpostavljajmo, da je narava dogodka taka, da maksimira F . Tako obstoj druge najboljše rešitve potrebuje maksimum in ne minimum pogoja prvega reda (izraz 7). Za doseg tega, mora biti drugi diferencial izraza (6) negativen.

4.4.2 Lastnosti druge najboljše rešitve

Izbira gospodarske politike v primeru, ko ne moremo doseči Paretovega optimuma in si moramo pomagati z drugo najboljšo možnostjo, je že opisana. Da pa bi problem še poenostavili ter ga naredili manj abstraktnega predpostavimo, da je funkcija F funkcija koristnosti, funkcija Φ pa transformacijska funkcija, za katero predpostavljamo, da je linearna. Drugi diferencialni koeficient Φ izgine, tako da je $R_i=0$ za vse i -je in vsa pozornost se prenese na izraz Q . Diferencialni koeficienti F_i so proporcionalni cenam p_i , diferencialni koeficienti Φ_i pa so proporcionalni mejnim stroškom (MC_i). Naslednja poenostavitev, ki je verbalna pravi, da so cene enake mejnim stroškom za n -to dobrino, kar bomo mi poimenovali numerer.

V formulo za doseg druge najboljše možnosti (8) vnesemo zgoraj navedene omejitve. Dobimo naslednjo formulo:

$$\frac{\frac{F_i}{F_n}}{\frac{\phi_i}{\phi_n}} = \frac{\frac{p_i}{p_n}}{\frac{MC_i}{MC_n}} = \frac{p_i}{MC_i} = \frac{1 + \frac{\mu}{\lambda'} Q_n}{1 + \frac{\mu}{\lambda'} Q_n} = \frac{1 + \theta Q_i}{1 + \theta Q_n} \quad \theta = \frac{\mu}{\lambda'}$$

Tako je za i -ti proizvod cena $\begin{pmatrix} \text{nad} \\ \text{enaka} \\ \text{pod} \end{pmatrix}$ mejnimi stroški, ko je dosežen drugi najboljši optimum, v kolikor velja:

$$P = \frac{1 + \frac{\mu}{\lambda'} Q_i}{1 + \frac{\mu}{\lambda'} Q_n} \leq 1$$

4.4.3 Nekaj o numererju

Kot sem že omenila, tipičen primer Paretovega optimuma dobimo, na popolno konkurenčnem trgu. Za doseg naslednje ovire predpostavljamo, da en sektor, prekrši pravila popolne konkurence. Za pogoj n v formuli (3) se predpostavlja, da se združi z gospodarstvom, ki obsega n sektorjev, oziroma dobrin. N -ta dobrina v formuli je numerer - neka dobrina v modelu je izbrana z namenom merjenja drugih dobrin. V primeru, da je n -ta dobrina v modelu označena le kot numerer, jo lahko legitimno zamenjamo z drugim sektorjem.

V enačbo lahko namesto n -te dobrine vstavimo tudi j -to. Iz enačbe (5) in (8) je razvidno, da moramo za konsistentnost vpeljati novo oviro:

$$(9) \quad \frac{F_i}{F_n} = \frac{k}{k_j} \frac{\Phi_i}{\Phi_n} = h_j \frac{\Phi_1}{\Phi_j} \quad (j \neq n)$$

Če predpostavljamo, da je v zgornji formuli $j = 1$, potem iz tega sledi da je $h_j = h_1 = 1$ ker je $k_1 = k$. To pa pomeni, da ni restrikcij pri uvajanju spremenljivk, kar pa vodi do Paretovega optimuma in ne do druge najboljše možnosti.

V nekaterih primerih se lahko tudi zgodi, da je $k_j = k$ za ($j \neq 1$). Izbira takega j -ja v formuli (9) ne prepreči dosega stanja (4).

Lipsey in Lancaster sta brez oklevanja pripisala k -ju večjo vrednost kot ena, v primeru, da je prvi sektor monopolen. V nekaterih modelih je $k_j > k$ za nekatere j -je. Za take j -je v formuli (9) velja, ($h_j < 1$). Iz tega sledi, da če se n -ta dobrina nanaša na izraz (5) le kot numerer, ne moremo zagotovo vedeti ali je k večji oz. manjši od 1. Razpravljamo lahko tudi o tem, da je neprimerno obnašanje prvega sektorja označeno kot dejstvo, da množilen faktor v dodatnih omejitvah ni enak ena za nekatere numerere²⁰.

²⁰ Izbira pravega numererja mora biti poljubna.

Temeljno matematično dejstvo je, da v primeru, da uporabljamo izraz (5) za iskanje optimalnih vrednosti $k_2 \dots k_j \dots k_{n-1}$ in F , potem uporaba tega k_j , za iskanje optimuma predmeta F za izraz (2) in (9), ne pripelje vedno do enakih vrednosti $k_2 \dots \dots k_{n-1}$ ali F . Sekundarni sektorji na trgu nimajo prostih možnosti pri vpeljavi novih omejitev.

Najbolj temeljna debata, ki je bila narejena na to temo, je metodološka in ne matematična. Pri operativni analizi zgornjih enačb moramo predvidevati, da znanje o trenutni ekonomski situaciji vsebuje izraz (5) z znano vrednostjo k -ja²¹. Optimizacijski proces nato determinira najboljše vrednosti za $k_2 \dots k_{n-1}$, ki so do te točke neznane. Iz tega sledi, da je empirično nemogoče uporabljati enačbo (9) od začetka kot dodatno omejitev v enači (5). To pa za to, ker je pravilna vrednost h_j , ki se uporablja v enačbi (9) ter se nanaša na optimalno vrednost k_j , po hipotezi neznana.

V primeru, da je vrednost k_j v tistem trenutku uporabljena v gospodarstvu, lahko dobimo napačen rezultat. Če predpostavljamo, da vrednost za poljubno izbran h_j lahko v naprej določimo, potem so vsi k_j znani in proces optimizacije je bodisi nepotreben ali pa vodi do neskladne določitve vrednosti $F_1 k_2 \dots k_j \dots k_{n-1}$.

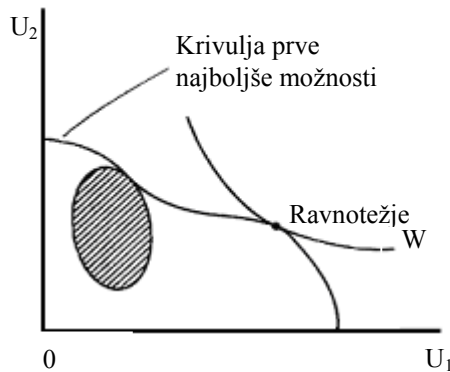
Na osnovi tega nekoliko abstraktnega sklepanja, pridemo do naslednjega rezultata: v primeru, da delna izpeljava pripada nekaterim drugim sektorjem (ne prvim sektorjem), se pojavi kot dodatna omejitev. Izbira tega sektorja ni poljubna, ampak je edinstvena. Sektorjev poslanstveni status je vsak košček prav tako velik, kot status prvega sektorja.

4.4 Grafična predstavite teorije druge najboljše možnosti

Ko pavšalni transferji niso izvedljivi, se celotna analiza spremeni dramatično. Predpostavljajmo, da ima država na razpolago nepavšalne davke ter da je trg nepopoln. To pomeni, da za vse potrošnike ne velja ista cena. Proizvajalci svoje proizvode prodajajo po različnih cenah, različnim potrošnikom. Tako se med proizvajalci in potrošniki pojavljajo številne diferencirane cene, ki potisnejo gospodarstvo pod krivuljo prve najboljše možnosti (črtkano območje). Ta problem je prikazan v naslednjem grafu:

²¹ V splošnih analizah k ni konstanta, ampak funkcija x_1 . Funkcija pa mora biti načeloma znana.

Slika 13: Ravnotežje v primeru diferenciranih cen

Legenda:

U_2 – koristnost osebe 2

W – funkcija družbene blaginje

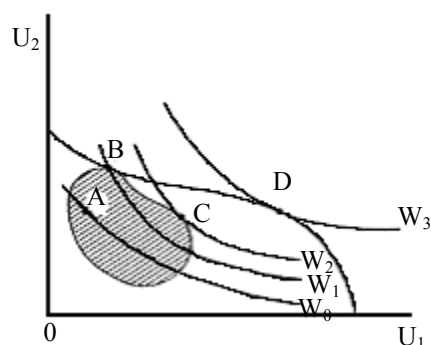
U_1 – koristnost osebe 1

Vir: Maloney, 1992, str.112.

Črtkano polje označuje izvršljivo alokacijo, ki povzroča nastanek nepopolnosti na trgu. Zaradi tega pa tudi država ne more uporabljati pavšalnih transferjev. Diferenciacija lahko vključuje ali pa tudi ne prvo najboljšo Pareto alokacijo, ki je dana s krivuljo prve najboljše možne koristnosti in čisto po naključju vsebuje tudi točko ravnotežja. V zgornjem grafu, točka ravnotežja ni element izvedljive namestitve. Ta analiza predstavlja izvleček teorije najboljše možnosti, ki je v bistvu analiza optimalne politike družbenega sektorja v primeru, da ravnotežja teorije prve najboljše možnosti ne moremo doseči.

Osnovni in presenetljiv rezultat analize druge najboljše možnosti je, da državni politiki ni nujno držati družbo na krivulji prve najboljše možne koristnosti. To naredi tako, da zmanjša blaginjo. Ta ugotovitev je predstavljena v naslednjem grafu:

Slika14: Grafična predstavitev teorije druge najboljše možnosti

Legenda:

U_2 – Koristnost osebe 2

U_1 - koristnost osebe 1

W_0, W_1, W_2, W_3 – Indiferenčne krivulje

Vir: Maloney, 1992, str.112.

Najprej predpostavljajmo, da je družba v točki A , njeno blaginjo predstavlja krivulja W_0 . V primeru, da bi bili pavšalni transferji razpoložljivi in bi na trgu vladala popolna konkurenca, bi lahko država prestavila gospodarstvo v točko D . Ta možnost v drugem najboljšem svetu ne obstaja. V primeru, da država popelje gospodarstvo v edino izvršljivo Pareto učinkovito alokcijsko, bi se premaknila iz točke A v B . Ta premik pomeni izboljšanje blaginje, saj se premaknemo iz nižje ležeče krivulje W_0 na višje ležečo krivuljo W_1 . Ko želimo izboljšati blaginjo, je Pareto učinkovit rezultat v točki B manjvreden od položaja točke C , ki leži na maksimalni možni krivulji družbene blaginje. Točka B je Pareto učinkovita v primerjavi s točko C , vendar je lega točke C boljša od točke B s strani distribucije.

Prva dva teorema ekonomije blaginje tvorita osnovo liberalne ekonomije. Pojavljajo pa se problemi, na primer tak, kot je problem druge najboljše možnosti s katerim se moramo soočiti takoj, ko se ločijo idealizirane predpostavke konkurence. Prednosti praktično niso dane, nanje pa lahko vplivamo z oglaševanjem. Ravnotežje je doseženo le redko, trgu se cena le počasi prilagaja in veliko agentov je količinsko usmerjenih. Popolno konkurenčno obnašanje ni razširjeno. Za pravo ekonomijo je značilen oligopol in pa tudi monopol. Eksternalije in druge vrste tržnih nepopolnosti so povsod navzoče.

Na svetu obstaja veliko razlogov, zakaj alokacija sredstev v ekonomiji ni Pareto učinkovita. Tako na primer monopol ne izenačuje cene s povprečnimi stroški. Subvencioniranje določenih dobrin in storitev bo tudi pripeljalo do oddaljitve od splošnega konkurenčnega ravnotežja (Hope, 1988, str. 431).

Davek postavljen na eno industrijo, daje udarce tudi drugim industrijam. Cene drugih dobrin se spremenijo, krivulja povpraševanja po sredstvih se premakne, cene sredstev se posledično spremenijo, prihodki so porazdeljeni,... Poleg vsega se problemi rešujejo eden za drugim. Tisti, ki se zdijo pretežki, se jih ne upošteva. Na primer, problem onesnaženja okolja je eksternalija, ki jo ne rešuje država s popolno konkurenčnim trgom ali z razpravljanjem z zaskrbljenimi stranmi. Kljub vsemu je država za izboljšanje dane situacije poskrbela z izjavo, da politika države ne more biti optimalna. Podobno lahko rečemo tudi za nacionalno obrambo, ki je čista javna dobrina. V teh primerih mejni pogoji za Pareto optimum ne morejo biti izpolnjeni.

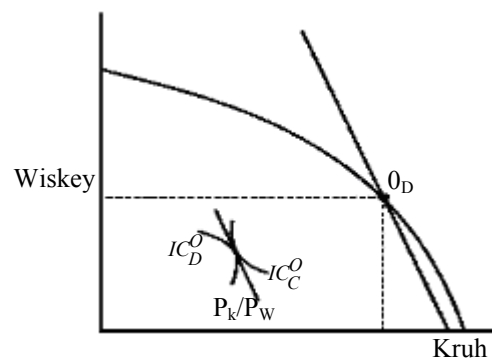
Ker ne moremo zadovoljiti mejnih pogojev v nekaterih gospodarstvih, se pogosto pojavlja vprašanje ali lahko najdemo drugi najboljši rezultat z zagotovilom, da so isti mejni pogoji zadovoljeni. Druga najboljša možnost mora ustrezati bolj kompleksnim pogojem, ki so odvisni od širitve medsebojne odvisnosti, med različnimi segmenti ekonomije. Ko učinki teh politik preidejo še na ostale segmente gospodarstva, se pripadajoča neučinkovitost še raje poslabša. Brez celotnega znanja komaj opazne medsebojne odvisnosti, ne moremo najti pravih mejnih pogojev. V primeru, da je medsebojna odvisnost med sektorji relativno nizka, lahko Pareto pogoji poskrbijo za koristne oz. celo popolne napotke.

5. PREDSTAVITEV TEORIJE DRUGE NAJBOLJŠE MOŽNOSTI NA ENOSTAVNEM PRIMERU

Teorijo druge najboljše možnosti lahko predstavimo s pomočjo predhodno razloženih formul, kar je precej zahtevno. Najenostavneje pa jo lahko predstavimo na podlagi enostavnega modela z dvema potrošnikoma (oseba C in oseba D) in dvema industrijama (industrija wiskeya in industrija kruha).

Predstavljajmo si, da država uvede davek na proizvodnjo kruha. To vpliva na zvišanje razmerja cen P_k/P_w , ki je dosegel višino razmerja mejnih stroškov proizvodnje.

Slika 15: Predstavitev teorije druge najboljše možnosti na podlagi enostavnega modela z dvema potrošnikoma in dvema industrijama

Legenda:

IC_C^0 - Indiferenčna krivulja

$\frac{P_k}{P_w}$ - Razmerje cen

IC_D^0 - Indiferenčna krivulja

Vir: Hope, 1998, str. 435.

Krivulja razmerja cen, s katero se srečujejo potrošniki, doseže mejne stroške proizvodnje v točki O_D na krivulji produkcijskih zmožnosti. Oba potrošnika se odpovedujeta večjim količinam wiskeya z namenom, pridobitve dodatnih enot kruha pri danih cenah na trgu. Oddaljitev od cenovnih mejnih stroškov vodi do oddaljitve od Paretove učinkovite alokacije sredstev.

Če gledamo od začetne točke, so nekatere dobrine obdavčene, nekaterim pa so dane subvencije. Treba pa se je vprašati ali je potrebno obdavčiti tudi druge dobrine? Teorija druge najboljše možnosti pravi, da je v primeru, da ne moremo doseči prve najboljše možnosti (Paretove učinkovite alokacije) manj neučinkovito, vzpostaviti druge divergence med cenami in mejnimi stroški na učinkovitostni ravni.

V našem primeru, se lahko izguba učinkovitosti zaradi davka na kruh kompenzira z vpeljavo davka na whiskey v razmerju, ki ponovno vzpostavi enakost med razmerjem cen s katerimi se srečujejo porabniki in razmerjem mejnih stroškov proizvodnje v točki 0_D . Ko imamo model z več dobrinami, mora biti učinkovita posledica vpeljave davka ocenjena s pregledom učinkov na povezanih trgih (Hope, 1998, str. 435-436).

6. ZAKLJUČEK

Ekonomija blaginje je relativno mlada veda v ekonomski teoriji, saj se je začela razvijati šele na začetku prejšnjega stoletja. Prve začetke ekonomije blaginje lahko zasledimo že pri Adamu Smithu, vendar pa za njenega začetnika smatramo Pigouja. Moj namen v diplomski nalogi je bil podrobneje, tako grafično kot tudi empirično, predstaviti teorijo druge najboljše možnosti - second best, ki izhaja iz ekonomije blaginje.

Za lažje razumevanje teorije druge najboljše možnosti je potrebno podrobneje proučiti celotno ekonomijo blaginje. Ekonomija blaginje je neke vrste analiza optimalnega ravnanja vsakega posameznika na neki stopnji razvoja družbe, saj vsak posameznik rangira koristnost glede na svoje preference.

Ko iščemo prvo najboljšo možnost predpostavljamo, da vlada na trgu popolna konkurenca ter da je alokacija učinkovita. Zato centralni teorem ekonomije blaginje pravi, da je konkurenčno ravnotežje Pareto optimalno. Vendar pa zaradi številnih razlogov trg ne daje vedno učinkovitih rezultatov. Osnovni razlogi tržnih nepopolnosti so monopoli, eksternalije, javne dobrine, državno poseganje v gospodarstvo,... Na primer, vsak davek oziroma podpora, ki jo vpelje država, zmanjša ekonomsko učinkovitost in s tem nacionalno blaginjo.

Ko se na popolno konkurenčnem trgu, začnejo pojavljati nepopolnosti, postane ekonomsko ravnotežje manj učinkovito. Nepopolnosti povzročijo zmanjšanje optimalne stopnje nacionalne blaginje ter kršitev enega ali več ravnotežnih pogojev, ki morajo biti izpolnjeni za dosego ekonomske »nirvane«. Tako ravnotežje je manj učinkovito od popolno konkurenčnega in ga imenujemo drugo najboljšo ravnotežje (second-best).

Teorijo druge najboljše možnosti sta dopolnila Richard Lipsey in Kevin Lancaster leta 1956. In sicer sta jo razvijala na podlagi enostavnega modela, z enim samim potrošnikom in fiksnimi pomanjkljivostmi. Analiza je bila kasneje razširjena na proučevanje številnih osebkov in pomanjkljivosti in je postala osnova za optimalno obdavčevanje.

Na splošno, drugo najboljša možnost dobimo, če v razmerah, ko ni mogoče doseči učinkovitosti v menjavi in proizvodnji, izpolnimo največje možno število pogojev za učinkovitost v menjavi in proizvodnji. Teorija druge najboljše možnosti med drugim trdi, da ko ne moremo doseči vseh potrebnih pogojev za dosego najbolj zaželene ekonomske situacije, druga najboljša možnost ni nujno situacija, ki bo trajala dlje časa.

Teorija druge najboljše možnosti priskrbi tudi za teoretično osnovo, za razlago številnih razlogov v prid mednarodne menjave, ki naj bi bila vzpodbujajoča za gospodarstvo in s pomočjo katere lahko odpravimo nepopolnosti.

7. LITERATURA

1. Acocella Nicola: The foundations of Economic Policy : Values and techniques. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 519 str.
2. Bos Dieter, Seidl Christian: Welfare economics of the second best. Wien : Springer-Verlag, 1986. 280 str.
3. DeSerpa C. Allan: Microeconomic theory : Issues and Applications. 2nd ed. Boston : Allyn and Bacon, 1988. 574 str.
4. Estrin Saul, Laidler David: Introduction to microeconomics. 4th ed. New York : Redwood Books, 1995. 505 str.
5. Farrell: Readings in welfare economics. London : The Macmillan, 1973. 288 str.
6. Gandolfo Giancarlo: International Economics I. Berlin : Springer-Verlag, 1994. 343 str.
7. Griffiths Alan, Wall Stuart: Applied economics. 6th ed. London : Longman. 1996. 769 str.
8. Hope Stephen: Applied microeconomics. London : John Wiley&Sons Ltd, 1999. 519 str.
9. Jehle A. Geoffrey, Reny J. Philip, Advanced microeconomic theory. 2nd ed. Boston : Addison-Wesley, 2001. 543 str.
10. Katz L. Michael, Rosen S. Harvey: Microeconomics. Illinois : Irwin, 1991. 719 str.
11. Maddala G. S.: Microeconomics: theory and applications. New York : McGraw-Hill, 1989. 634 str.
12. Maloney John: What's new in Economics?. Manchester : Manchester University Press, 1992. 325 str.
13. Mas Colell Andreu, Whinston D. Michael, Green R Jerry: Microeconomic Theory. New York : Oxford University Press, 1995. 981 str.
14. Myles D. Gareth: Public Economics. Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 542 str.
15. Norčič Oto: Razvoj in temelji sodobne ekonomske misli, druga izdaja. Ljubljana : Uradni list RS, 1994. 322 str.
16. Raghbendra Jha: Modern Public Economics. London : Routledge, 1998. 558 str.
17. Samuelson A. Paul, Nordhaus D. William: Economics, 16th ed. Boston : Mc Graw Hill, 1998. 779 str.
18. Starr M. Ross: General equilibrium theory. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 250 str.
19. Tajnikar Maks: Mikroekonomija s poglavji iz teorije cen, 4. dopolnjeni natis. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001. 469 str.
20. Tajnikar Maks: Mikroekonomija s poglavji iz teorije cen, 1. natis. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1992. 502 str.

8. SLOVARČEK

- Common good – javne dobrine
- Lump sum – okrogla vsota; pavšal
- Reversal test – test preobrata, preokreta
- Compensation - nadomestilo
- Trade off - izmenjava
- Free enterprise – samoinciativni
- price taker – podjetja, ki cene povzemajo
- constraint – ovira
- quantity (Q) – količina, obseg
- supply (S) – ponudba
- utility possibilities frontier (UPF) – meja zmožnosti zadovoljevanja koristi, transformacijska krivulja
- price (P) – cena
- demand (D) – povpraševanje
- efficiency – učinkovitost
- subject – predmet
- First-best utility possibility frontier – krivulja prve najboljše možne koristnosti
- Feasible – izvedljiv, izvršljiv, možen
- Outcome – rezultat
- Market failure – tržna nepopolnost
- Marginal condition – mejni pogoji
- merit wants – dobrine, proizvedene ali ustvarjene na podlagi želja, ki jih vlada promovira ne glede na individualne koristi
- piecemeal welfare economy – postopna ekonomija blaginje
- average incremental cost – povprečni inkrementalni (prirastni) stroški
- price smoothing – glajenje cen
- theory of imputation – teorija imputacije
- theory of alternative costs – teorija alternativnih stroškov